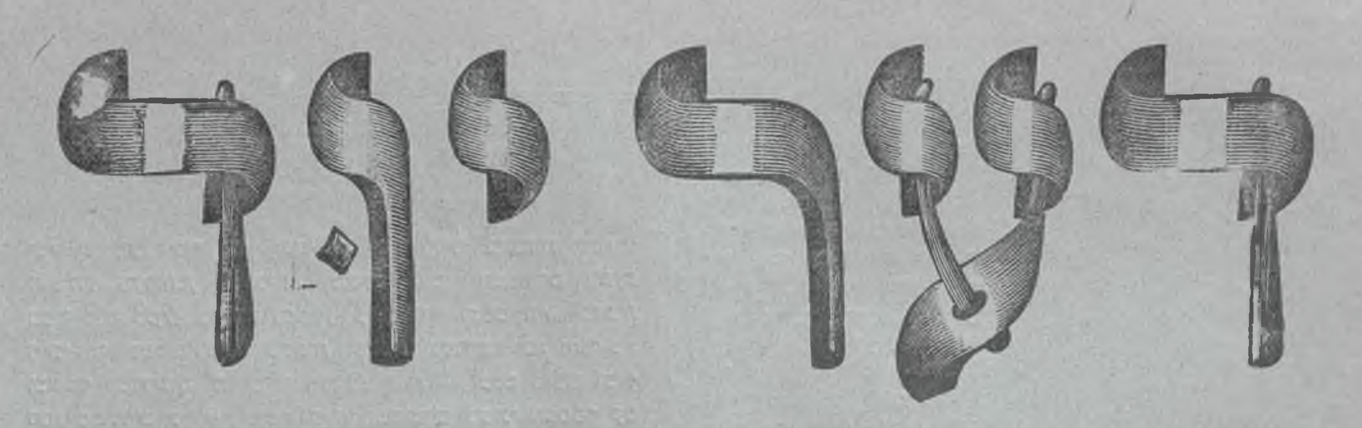

(DER JUDE)

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאהרליך —.3 רוביל;
פיערטעל יאהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העלער.

ציישריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.

פערלאג: חברה „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאהריג —.6 "
פירטעליאהריג —.3 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

קראקויא, טבת תרס"א. — נומר 3. — Krakau, 17 Januar 1901.

אינהאלט.

ה. תרס"א ← וואכען־קאלענדער (לוח) ← 1901

די טעג פון הודש	וואָך	טבת יאנואר־סטיטשען		נייער ס. יאנואר	אלט. ס. יאנואר
כ"ט	זונטאג			20	7
א'	מאנטאג	ר"ח שבט.		21	8
ב'	דינסטאג			22	9
ג'	מיטוואך			23	10
ד'	דאנערש.			24	11
ה'	פרייטאג			25	12
ו'	שבת	שבת בא.		26	13

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
כ"ט	ה' תרגת	געשטארבען אין ירושלים הנ' ר' יהושע בריסקוער רב.
א'	ה' ת"ט	" אין קראקא הג' ר' יצחק שפירא („מגלה עמוקות").
ב'	ה' רמ"א	געגרינדעט די אינקוויזיציע אין סעוויללא (שפאניען).
ג'	ה' רנ"ב	האבען פערדינאנד און איזאבעלא בעשלאסען צו פערטרייבען די יודען פון שפאניען.
ד'	ה' תרנט	געשטארבען דער שריפשטעלער ר' קלמן שולמאן אין ווילנא.
"	ה' ת"ק	האט קעניג קארל צוריקגערופען יודען קיין שפאניען.
"	ה' תק"ו	געשטארבען דער פילאזאף ר' משה מענדעלסאהן אין בערלין.
ו'	ה' רמ"א	פערברענט די ערשטע 6 אנוסים אין סעווילא.
"	ה' תכ"ז	געשטארבען הג' ר' דוד הלוי („טורי זהב").
"	ה' ת"ל	פערברענט עקדה"ש ה"ר ר' רפאל אין מעטץ.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

„דער יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער 1920 a Nachtrag VII.

יצא לאור

אוצר לשון חכמים

יכיל שפעת דברי חפץ שנאמרו מפי רז"ל בהלכות ואגדות, נאמיהם וחידותם, משליהם ומשלי העם, המפוזרים בש"ם בבלי וירושלמי, בספרא וספרי, בתוספתא ובמכילתא, באבות דרבי נתן ובפסיקתות ובמסכתות הקטנות, במדרשי רבה ותנחומא ובשאר המדרשים וגם בזהר ותקוני הזהר. — כלם נקבצו וכאן הנה מסודרים על פי אלפא ביתא ומסומנים בציוני המספר עם מראה מקומות, מקורם ומוצאם ותרגום המלות הזרות מלשונות יון ורומי. גם נתוספו להרבה מאמרים דוגמאות מן משלי הרומאים, הצרפתים, האשכנזים, הרוסים והפולנים ככתבם וכלשונם, ועל כל אלה נוסף גם באור קצר מספיק והערות מועילות להבנת כמה מאמרי רז"ל

מאת **קלמן אביגדור פערלא.**

נמצא להמכר אצל „חברת אחיאסף", ווארשא.

מחירו 1,50 רו"כ, עם פארטא 1,70 רו"כ.

Издательство „Ахіасафъ" Варшава.

וויכטיג פיר ציוניסטען !!!

נאָטען פיר די נייע יודישע נאַציאָנאלע לידער, נעמליך:

1) עוד לא אבדה תקותנו (עם לעבט אונזער האפנונג).	5) ציונס-ליעד.
2) שם במקום ארזים.	6) צוריק אהיים.
3) ארץ אבותי.	Toward & Zion (7
4) יא צעדער.	.My Father Land (8

דיא פראכפאָללע נאָטען, וועלכע קאָסטען נור 9 פענס (35 קאָפּ') און מיט די ליעדער צוזאמען 1 שיללינג (50 קאָפּ') איז צו בעקימען אין די רעדאקציאָן "Die Welt" אין וויען, אין ביי פערלאג "אחיאסף" אין ווארשא, און ביי דעם פערלעגער ר. מאזין בוכהענדלער אין לאנדאָן וועלכער איז דער הויפט אגענט פיר די גרעסטע בוכהאנדלונגען פון איירופא אין אמעריקא, און ביי איהם איז דער גרעסטער אויסוואהל פון אלער האנד ספרים און ביכער, אין אלע מאָדערנע שפראכען, אויך אלער האנד מעטהאָדעס לעהרער ביכער, בריפען שטעלער און ווערטער ביכער, צו לערנען זיך ענגליש, העברעאיש, דייטש, פראנצייז אזיוו, אלער האנד בילדער, פערשיעדענע צייטונגען, אויך די יודישע וואָכענטליכע צייטשריפטען „דער יוד" און „די וועלט" און אלע ציוניסטישע בראָשורען. יעצט איז ערשינען 2 נייע בראשורען, פאריזער יודישע אויסשטעללונג, און אין וואס ליגט אונזער הילף, פרייז 1½ פענס (6 קאָפּ'). ספר נצחי ישראל פון זאב שור בעל „הפסגה" משיקאגא, דער ספר ענטהאלט 173 בלעטער ער איז איינער פון די וויכטיגסטע ספרים, פרייז 5 שיללינג (2.50 רויב), ספר רפואות להרמב"ם איבערגעשריבען פון די שריפטען פון בריטש מוזעאום אין לאָנדאָן, פרייז 1 שיללינג מיט 4 פענס (70 קאָפּ').

די אדרעסע:

R. [?]AZIN, BOOKSELLER

100 old Montague str. London E England

עקסטרא בעקאנטמאכונג. קירצליך ערשיינט אין מיין פערלאג, גרופענבילד פון אלע דעלעגאטען פון 4-טען ציוניסטען קאָנגרעס אין לאָנדאָן.

איבער די רקלמות

פון די האלבע-גראשענע לעהרער, אשר יציצו מעיר כעשב השדה, ווייס מען ניט צו קיין רעכטען טאלענט זיך נעהמען, ווייל ניט אלע קענען אונטערשיידען בין תכלת לקלא אילן. מ'דארף אבער איממער נעדיינקען, אז פיר אגוטען טאלענט איז 100 רובל שכר-למוד אויך ניט טייער צו בעצאָהלען און אפילו נור אפאר רובל איז אשאדען אפגעבען ללא תועלת לאסיא דמגן מגן שויא. — ווער עס וויל זיך לערנען אמלאכה לפרנס את ב"ב, ווער עס וויל האבען א תורה שלימה וברורה, ניט קיין בבא מעשה ועורבא פרח, זאָל אנפרעגען תיכף מיט א 7 קאָפּ' מארקע לויט אדרעססע:

Я. Найдичъ, Варшава.

נייעס !! נייעס !!

„רוכבענדער עלעקטרא-גאלוואנישע היילען גרינדליך נאך קורצען געברויך, ווי עס איז איבערצייגט געוואָרען, אז נאך 3 מאָנאטליכען טראגען, ווירד דער ברוך פאָללשטענדיג אויסגעהיילט. פרייז פאָן איינער זייטע 6 רובל, צווייזייטיג 10 רובל. בויכבינדען פיר פרויען, עלאסטישע זאקען פיר געשוואָלענע פיס, אונד פערשיעדענע אנדערע כירורגישע ארטיקלען — צו בעקומען נור ביים אָפטישען-כירורגישען געשעפט אונטער דער פירמא: אלעקסאנדער, סענאטאָרסקא 22 ווארשוי.

אדרעססע:

„АЛЕКСАНДРЪ"
Сенаторская ул. № 22,
Варшава.

דא עס האט זיך געצייגט דאס מען מאכט נאך דיעזע ברוכבענדער ביטען מיר אויפמערקזאם צו זיין אויף די אריגינעלע מיט'ן סטעמפעל פאָן אונזער פירמא.

נאָר וואס אַרויס פון דרוק

יודישע פאלקס-ליעדער מיט נאָטען

פון מ. מ. ווארשאווסקי

מיט א פארערדע פון שלום-עליכם.

פראכט-אויסגאבע.

פרייז 1 רובל מיט פאָרטאָ.

ציוניסטען בעקומען 25% ראבאט; מוכרי-ספרים — נאך בעדינגונג.

צו בעקומען ביים פערפאסער לויט אדרעסע:

Въ Кіевъ, **М. Житомирская 18.** Присяжному Повѣренному **М. М. Варшавскому.**

מעטאדען צו לערנען שפראכען אהן א לעהרער!

פערפאסט פון יוסף סלאנימסקי:

1. **פראנצעזישע** „Parlez-Vous Français"? פרייז 75 קאָפּ.
2. **ענגלישע** „Will you Speak English? " 75 "
3. **דייטשע** „Sprechen Sie Deutsch?" " 75 "
4. **שפאנישע** „Habla Usted Espanol?" " 20 "

מיט פארטא, פער נאכנאהמע נאָך 17 קאָפּ.

דיעזע מעטאדען ענטהאַלטען אללע לעזע-כללים און פיעלע איבונגען אין דער אויסשפראכע, א פראקטישע גראמאטיק, פילע נעטהיגע אומגאנגס-געשפרעכע, פיעל ערצעהלונגען און בריעף, ווי אויך ווערטערביכער; ערקלערט אַלעס אין זשאַרגאָן. איינינע שטעלען זענע אויך מיט רוסיש און לשון-קודש'ע ווערטער ערקלערט.

Іосифу Слонимскому, Варшава Королевская 49.

גאלוואנישע אנשטאלט.

יהושע טייטעלבוים ווארשא, דזיקא 18.

נימממט אָן צו פערגילטען, פערזילבערן, פערניקלען, אקסידירען אונד בראָנזירען פערשיעדענע מעטאַל-ארבייט. אויך ווערדען אנגענאָממען אַלטע זילבערנע אונד פערזילבערטע כלים אויפצופרישען וויא נייא, צו מעסיגען פרייזען גאראנטירט פיר דויערהאפטיגקייט. בריעף-אדרעסע:

Sz. Teitelbaum, Warszawa, Dzika 18.

III. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 3

דער פּרייז פֿיר רוסלאַנד:
גאַנץ-יאָהרליך —.5 רוביל.
האַלב-יאָהרליך —.3 רוביל.
פֿירטעל-יאָהרליך 1,50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאַהלען אין 3 ראַטען:
ביים אבאָנירען — 2 רוביל
דען 1טען אַפּריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "
ענדערען די אַדרעסע קאָסט 20 קאָפּ.

צייטשריפֿט
פֿיר אַלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פֿערלאַג: חברת „אחיאסף".

אבאָנאַמענטס פּרייז יאָהרליך:
אֶסטרייך-אונגאַרן —.12 קראָנען.
האַלביאָהריג —.6 "
פֿירטעליאָהריג —.3 "
דייטשלאַנד —.10 מאַרק.
ארץ ישראל —.12 פֿראַנק.
אַנדערע לענדער —.15 "
אַמעריקא, ענגלאַנד —.10 שילינג.

פּרייז פֿון מודעות (אַנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פּעטיט 20 העלער, 25 פּפֿעניג, 10 קאָפּ.
Erscheint Donnerstag.

Krakau, 17 Jänner 1901. נומר 3. קראָקויא, טבת תרס"א.

יודישע געשעפֿטען.

אַמאָל מיט הונדערטער יאָהרען צוריק האָט נאָך דער מסחר ניט געשפּילט אַזאַ ראָליע אין דער וועלט און ניט געשטאַנען אַזוי גרויס ווי איצט. מיט איהם פֿלעגען זיך אָבגעבען נור א קליינער טהייל מענשען. די גרויסע מאַסען זענען ביי אַלע פֿעלקער געשטאַנען צו נידריג פֿאַר געשעפֿט, די העכערע קלאַסען ווידער צו הויך. מיליאָנען מענשען וואָס זענען געשטאַנען נידריג אין פֿערשטאַנד און בילדונג, פֿלעגען פֿערשאַפֿען זייערע בעדערפֿנישען דורך ערדאַרבייט, געיעג און דערגלייכען. די אַריסטאָקראַטיע, די פֿיזישע און די גייסטיגע, דאָס הייסט די, וואָס זענען געשטאַנען העכער דורך זייער מאַכט אָדער דורך זייער חכמה און פֿערשטאַנד, פֿלעגען פֿעראַכטען געשעפֿט און האָבען זיך אָבגעגעבען מיט אַנדערע זאַכען, מיט מלחמות פֿאַר כבוד און הערשאַפֿט, אָדער מיט וויסענשאַפֿט. יעצט אָבער איז געשעפֿט וויכטיג פֿאַר אַלעמען, קיינער איז פֿאַר איהם צו הויך און קיינער צו נידריג, דער מסחר, דער שר של פּרנסה, האָט איינגענומען די גאַנצע וועלט און הערשט ביד חזקה איבער אַלע און איבער אַלעס. די ערדאַרבייט און די איינפֿאַכסטע מלאכה קען נור עקזיסטירען אַז דער מסחר שטיצט זי, ברייננט אָן איהרע פּראָדוקטען און פֿערשאַפֿט איהר דאָס נייטהיגע. בעטראַכט אין די גרויסע שטעדט די גרויסאַרטיגע בערזען מיט די הויכע שפּיגעלפֿענסטער מיט די פֿערגאָלדעטע טורעמס, בעטראַכט די גרויסע באַנקהייזער מיט זייער פּוץ און גלאַנץ — דאָס זענען די מסחר־טעמפּלען, צווייט איבער דער גאַנצער וועלט. דאָרט בוקט זיך די מענשהייט דעם שטאָלצען אָבגאָט מסחר און עס דינען און בוקען זיך גרויס און קליין, אָרעם און רייך. די קליינע מענשעליך מיט זייער אַרבייט און שוויים, די וויסענשאַפֿט מיט אַלע איהרע המצאות און ערפֿינדונגען, און די גרויסע און מעכטיגע מיט זייער מאַכט און פֿערשטאַנד פֿון דעם קלענסטען קרעמעריל ביז דער שטאַרקסטער רעגירונג, אַלע אינטערעסירען זיך מיט געשעפֿט און דינען איהם מיט לייב און זעלע. אַלע פֿעלקער קאָנקורירען מיט זייערע סחורות אויף דעם וועלטמאַרק און זוכען איבערשטייגען איינס דאָס צווייטע. די שטאַרקע רעגירונגען נעמען איין נייע לענדער אום צו עפֿענען נייע פּלעצער פֿאַר געשעפֿט, נייע פּלעצער פֿאַר סחורות פֿון זייער לאַנד. פֿעלקער האַלטען מלחמות, שליסען פֿריינדשאַפֿטען, קאָנטראַקטען, אַלעס צוליעב דעם מסחר. עס איז דאָ גרויס־האַנדעל און קליין־האַנדעל, געשעפֿטען וואָס בעטראָגען רובעלס און קאָפּיקעס, און געשעפֿטען וואָס בעטרעפֿען מיליאָנען און בעריהרען אַ וועלט — אים גרונד איז אַלעס מסחר. גאַנץ סיביר לייגנאויס אויף טויזענדע וויאָרסטען שניידט דורך אייזענבאַהן, מע בויערט דורך די העכסטע בערג, מאַכט בריקען איבער וויאָרסטברייטע טייכען, פֿערשיט אָבגרונדען, עס ציטערען די פֿעלזען, עס פֿאַלען די טויזענדיאָהריגע וועלדער, עס קאָסט הונדערטע מיליאָנען. קיין אַרבייט איז צו שווער, קיין הוצאה צו גרויס און אַלעס צוליעב דעם מסחר. דייטשלאַנד פּערלייהט דעם פֿעראָרימטען פּריץ טערקיי מיליאָנען אויף היפּאָטעקען, נעמט אין אַרענדע פּאַסעסיעס, בויט באַהנען דורך גאַנץ אַזיען אַז ביז פּרס, אום צו עפֿענען פֿאַר איהר האַנדעל נייע געגענדען. אין חינא איז אַ טומעל אין גאַנצען לאַנד, פֿון אַלע לענדער קומען שיפֿען מיט חילות, מע פֿערנעמט ברעגען־ים, מע דינגט פּאָרטען, מע רייסט שטיקער לאַנד, די פּאָליטיק אַרבייט מיט אַלע כחות, דיפּלאָמאַטען שאַרפֿען דעם מוח, מאַכען אחדות און זוכען איינער דעם צווייטען אָבצונאַרען — דאָס איז אַ ליציטאַציע־געשעפֿט, איין אַקציאָן מיט אַ יד־אחת, דער געפֿאַלענער בעל־הבית חינא פֿערקויפֿט די אַלטע כלי־בית. אין אַפֿריקאַ — אין טראַנסוואַל און נאַטאַל גיסען זיך טייכער בלוט, איבער די בערג מיט די גאָלדגרובען, און אין דער צווייטער זייט אַפֿריקא, הינטער דעם טייך נילוס, אין סודאַן אין די פּוסטע מדבריות טומעלט און רעשט, עס פּייפֿען לאָקאָמאָטיווען, עס רודערען דאַמפּשיפֿען, עס דונערען האַרמאַטען. דאָס געהט דער גרויסער ענגלישער האַנדעלסנייסט און ברעכט זיך אַ וועג דורך דעם מדבר, דער גרויסער, ריזענגרויסער האַנדליאַזש, דער עוג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן פֿון אונזער דור, טויזענד איילען הויך, אַ זאַק פֿול סחורה — אויפֿ'ן פּלייצע, געהט ער זוכען פּרנסה. עס ציטערט אונטער איהם די ערד, און מיט אַקול פֿון טויזענדער האַרמאַטען, וואָס פֿערהילעכט אַ האַלבע וועלט און וועקט גאַנצע שבטים פֿון די ווילדע איינוואָהנער, שרייט ער איבער גאַנץ אַפֿריקאַ — האַנדלי האַנדלי!

אַז מסחר איז געוואָרען אַזוי וויכטיג און נייטהיג פֿאַר אַלע פֿעלקער, אום פֿיעל מאָל נאָך וויכטיגער איז דער מסחר פֿאַר דאָס יודישע פֿאָלק, אונזער אונגליקליכעס פֿאָלק וואָס איז צוזייט און צושפּרייט אין דער וועלט. אונזער פֿאָלק, פֿאַר וועלכען עס זענען אין זיין גאַנצען גלות־לעבען תמיד פֿערשלאָסען געוועזען פֿיעל וועגען

אין לעבען, פֿאַר וועלכען עס הייננט נאָך עד היום אויף פֿיעל צווייגען פֿון פרנסה די פֿייערדיגע אזהרה: „פֿון דעם בוים זאָלסטו ניט עסען", לעבט שוין פֿון הונדערטער יאָהרען כמעט אין גאַנצען פֿון געשעפֿט, און די לאַגע, אין וועלכער דער מסחר בכלל געפֿינט זיך צו יעדער צייט — אויב עס געהט גוט אָדער שלעכט — איז זעהר וויכטיג פֿאַר אונזער פֿאָלק און איז תמיד נוגע דעם גרעסטען טהייל יודען אויף דער וועלט.

יודען זענען דער ‏עם־המסחר. די גאַנצע וועלט רעכענט אונז פֿאַר דאָס גרעסטע געשעפֿטספֿאָלק, פֿאַר די טיכטיגסטע סוחרים. אונזערע שונאים שרייען אין איין קול אַז מיר האָבען פֿערהאַפּט די בעסטע געשעפֿטען און ביי אונז אין די הענד ליגט דאָס גאַנצע וועלטגעשעפֿט, אַז נור מיר ציהען פֿון געשעפֿט דעם בעסטען קליאַק און מיר וואַקסען און שטאַרקען זיך פֿון טאָג צו טאָג, קאַפּיטאַליס־טען און יודען זענען ביי זיי געוואָ־ען איינס און דאָסזעלבע, און ניט נור שונאים אַליין זאָגען אַזוי, מיר אַליין גלויבען אויך אַז אין געשעפֿט זענען מיר זעהר שטאַרק און שפּילען אַ גרויסע ראָליע. מע זאָגט „דער זעקיל־טרעגער איז ניט קיין גנב, און דאָך איז ביי איהם ווייס די פּלייצע, ניט ווילענדיג קלעבט זיך אָן"; אָן אונז קלעבט זיך אויך אָן ניט ווילענדיג פֿיעל פֿון דעם וואָס מיר הערען טאָג טעגליך רעדענדיג און שרייענדיג, און פֿיעל זאַכען, וואָס מיר האַל־טען פֿון זיך, וואַקסען פֿון דעם וואָס מיר גלויבען ניט ווילענדיג פֿרעמדע ריידעריי.

ווי איז אָבער דער אמת? אין וואָס פֿאַר אַ לאַגע געפֿינט זיך היינטיגע צייטען דאָס געשעפֿט ביי יודען, אָדער ריכטיגער זאָגענדיג יודישע געשעפֿטען?

אוי לי אם אומר. עס איז אַ חרפּה און אַ וועהטאָג צו זאָגען. יודישע געשעפֿטען בכלל געפֿינען זיך זעהר אין אַ שלעכטער לאַגע, און מיר זעהען ווי עס געהט אַלץ אויף ערגער, ניט אויף בעסער. אמת, עס געפֿינען זיך ביי אונז פֿיעל גבירים, פֿיעל רייכע גרויסע געשעפֿטען, אַ היבשע צאָהל פֿאַבריקען, אָבער דאָס זענען נור איינ־ציגע שטערען אויף דעם פֿינסטערען הימעל, איינציגע זאַנגען אויף דעם פּוסטען עלענדען פֿעלד, און פֿון אויסנאַהמען רעדט מען ניט, אָבער דאָס רוב, די מיטעלע יודישע געשעפֿטען געהען זעהר און זעהר שלעכט, און אַז מע נעהמט זיך צוקוקען נעהנטער, מוזען מיר מיט בושה מודה זיין אַז מיר האָבען זיך גאַנץ ווייניג איבערצונעמען אלס געשעפֿטסמענשען.

קוקט זיך צו גוט צום יודישען געשעפֿטליכען לעבען, און עס וועט אייך אָננעהמען אַ גרויל צו זעהן ווי אַלעס איז שוואַך און פֿערפֿוילט, אָהן אַ ריכטיגען יסוד, אָהן אַ ריכטיגען סיסטעם, און אָהן האָפֿנונג אויף גוטע רעזולטאַטען. געשעפֿטען וואַקסען ביי אונז ווי גריבעס, עס שפּראָצט און קריכט איינער אויף דעם אַנדערען, אָבער טאַקי אַזוי ווי גריבעס אָהן וואָרצלען און אָהן אַ ריכטיגע יניקה, און האָט אויך אַזאַ האַפּט און אַזאַ ממשות ווי גריבעס. ריהרט נור אָן מיט'ן פֿינגער דעם גרויסען גריב און עס פֿאַלט אַראָב דער קאָפּ און ער צושיט זיך אין גאַנצען אויף שטיקליך. אונזערע געשעפֿטען האָבען קיין האַפּט און קיין מאַכט און ווי נור עס גיט אַ בלאָז אַ פֿוילער ווינד ווערט פֿון זיי אַש. איצט למשל איז אויף דער וועלט אַ שווערע צייט פֿאַר געשעפֿטען, עס איז אַ דוחק אין געלד, נו, וואו האָט זיך דאָס אַם שטאַרקסטען בעוויזען — ביי אונז! וואו פֿאַלען געשעפֿטען ווי פֿליגען, וואו זענען טאָג טעגליך באַנקראָטען, שולדיגע און אונשולדיגע,

פֿעליעטאָן.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל.

(בריעף פֿון מנחם מענדלין צו שלום־עליכם'ן).

(פֿאָרטזעצונג).

אבגעזעגענט זיך מיט מיין פֿאַרשוין מיט די גראָבע ליפּען און אָנגע־ווינשעוועט זיך איינער דעם אַנדערען אַלדעם גוטס נעם איך אַ בילעט און פֿאָהר. וואָהין? לאָם איך אַזוי וויסען בייז! איך וואָלט אַ בעלן געווען אַראָבהאַפּען זיך קיין באַלטע און קיין אווריטש און קיין קעשעניוו — איך האָב דאָרטען קרובים. די צרה איז אָבער וואָס עס טאָגט ביי מיר אין קעשעני... האָב איך מיך מישב געווען און נעם אַ בילעט ביז זשמערינקע און לאָז מיך אויף נאָטם בעראָטה, טאָמער וועט דער אויבערשטער צושי־קען, און אַז גאָט וויל העלפֿען אַ מענשען קען ער; מע בעדאַרף איהם נישט לערנען ווי אַזוי. איך געה מיט דעם גאַנג, אַז אַ מענש איז אַ נאַרר; ער מיינט אַז מיט זיין שכל וועט ער עפּיס מאַכען, — בלאָטע! אַז גאָט וויל ניט העלפֿט נישט קיין חכמה און קיין בריה'שאַפֿט. אַ סימן האָב איך פֿון זיך אַליין טאַקי: וויפֿיעל מאָל בין איך שוין געווען אויפֿ'ן פֿערדיל און אונטערן פֿערדיל, און נאָך אַמאָל אויפֿ'ן פֿערדיל און ווידער אַמאָל אונטערן פֿערדיל? אַ מענש דאַרף טהון און גאָט בעדאַרף העלפֿען. אַי עס פֿידעלט נישט? עס לאָזט זיך אויס אַ בוידעם? מסתמא איז נאָך נישט געקומען די צייט...

— פּאַרדאָן, געפֿינט זיך ניט ביי אייך אַ שוועבעלע?

איך טהו אַ קוק — אַקעגען מיר זיצט אַ יונגערמאַן, ווייזט אויס זעהר אַ לייטישער, פֿיין אָנגעטהון, מיט ברילען און מיט אַ צוקעמטער באָרד

מחמת איך בין געווען שטאַרק פֿערטיפֿט אין מחשבות האָב איך איהם ביז אהער נישט בעמערקט.

— אַ שוועבעלע? — זאָג איך — פֿאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד! — און איך טראָג איהם אונטער אַ שוועבעלע און בשעת מעשה פֿליהט מיר דורך אַ געדאַנק: „שען וואָלט דאָס געווען ווען דער דאָזיגער נפֿש שטראָפֿירט זיך אָב ביי מיר אין אַ קערביל צעהען־פֿיפֿצעהן־טויזענד"...

— אַ פּאַפּיראָס וועט איהר רויכערען? — מאַכט ער צו מיר און טראָגט מיר אונטער אַ גרויסען זילבערנעם פּאַפּיראָס־קאַסטען און בשעת מעשה בעמערק איך ביי איהם אויפֿ'ן קליינעם פֿינגער אַ גרויסען נאָגעל מיט אַ לאַנגען שפּיץ.

— אַ פּאַפּיראָס? — זאָג איך — פֿאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד.

איך נעם ביי איהם אַ פּאַפּיראָס און מיר פֿערבינדען צווישען זיך אַ שמועס וועגען אייזענבאַהן, וועגען די נסיעות אַמאָל און וועגען די נסיעות וואָס אַצונד.

— אמאָל — זאָגט ער — איז מען געווען אין גלות; מע פֿלעג זיצען צעהן פֿאַרשווינדליך אין איין בויד און מע פֿלעג זיך שלעפּען און שלעפּען, און אַז גאָט האָט געהאָלפֿען אַ רעכטען באַרג־אַרויף, פֿלעג דער בעל־עגלה בעטען מחילה מע זאָל זיך דורכגעהן אַביסיל צופֿוס. און היינט פֿליהט מען פֿייל אויסען בוינען, איך זיץ מיר ווי אַ גראָף, רויכער אַ פּאַפּי־ראָס — אי ניקאַקיך!...

— יאָ — זאָג איך — דערפֿאַר אָבער אַמאָליגע יאָהרען אַז מע איז געפֿאָהרען, איז מען געווען זיכער אַז מע וועט אם ירצה השם בשלום קומען צופֿאָהרען; און היינט איז מען אין סכנות אַלע מינוט אַלע רגע טאָמער חלילה פֿערטשעפּעט זיך ערגיץ אַ רעדיל, עס ווערט קאַלי אַ שפּריזינקעלי, פֿליהען מיר אַלע ווי די האַלישקעס...

—ביי אונז און נור ביי אונז! ערגעץ איז דער קריזיס ניט אזוי גרויס ווי אין אונזערע שטעדט. עס פאַלען פירמעס, עס ווערען חרוב געשעפטען, עס קאָשעט ווי אין אַ מגפה, עס איז אַ חורבן און אַ יאָמער ־אַז איין גאָט זאָל זיך מרחם זיין!

וואָס איז די מעשה, וואָס יודישע געשעפטען שטעהען אַזוי שלעכט און געהען אַזוי שוואַך אַז זיי קענען ניט איינשטעהען און דער קלענסטער ווינטיל, וואָס גיט אבלאָז אויפ'ן וועלטמאַרק, וואַרפט זיי אום ווי שפינוועבס?

שפינוועבס. דאָס רוב פון אונזערע געשעפטען זענען שפינוועבס. עס איז זעהר פיין געשפונען, זעהר קלוג און קיילעכדיג פערצויגען, קינסטליך געארבעט, פערקניפעלט איינע אין די אנדערע, צונויפגעפיהרט אַ וואנד מיט אַ וואנד, אָבער קיין האַפט האָבען זיי ניט. זיידענציינג און שפינוועבס איז אייגענטליך איינס און דאָ־זעלבע, זייד שפינען אויך אויס אזעלכע ווערימליך, קליינע ברואים'ליך. עס איז אָבער דאָך אַ גרויסער אונטערשיעד. דער זיידענווערימיל מוז פריהער געהאָדעוועט ווערען, ער מוז זיך געפינען אויף זיין בוים, דאָרט שפייזט ער זיך מיט די גרינע בלעטער, דאָרט ליגט און רוהט ער, קלייבט אָן זאַפט און קראַפט און דאַן ערשט נעמט ער זיך שפינען די זייד. דער שפין איז אַ נע־ונד'ניק, ער האָט ניט קיין בעזונדערען בוים פאַר זיך, קיינער האָדעוועט איהם ניט, אדרבה מען זעהט איהם אויסצוהויבען, צוטרעטען מיט די פיס, ער לעבט אין דחקות, ערגעץ אין אַ טונקעלען ווינקעל פון אַ פרעמדער דירה, אָהן ליכט און אָהן שיין, לעבט פון ווינד, קלייבט פריהער ניט אָן קיין קראַפט און קיין זאַפט און שפינט, און דערפאַר האָט דאָס טאַקע אַזאַ ממשות און אַזאַ קיום. —

אין דעם דאָזיגען טרויערינגען צושטאַנד פון אונזערע יודישע געשעפטען איז געוויס פיעל שולדיג אונזער צושטאַנד בכלל, די טרויעריגע לאַגע פון אונזער פאָלק, דער פינסטערער גלות, די טויזענדער גזרות וואָס פערצוימען דעם יודען פיעל וועגען, וואָס דריקען אונז צוזאַמען ווי די הערינג אין פאַס, די אונבעשרייבליכע דחקות־פרנסה וועלכע בריינגט דערצו אַז מען האַפט זיך צו געשעפט אָהן אַ טאָלק און אָהן אַ בערעכנונג. אבער דעם אמת צו זאָגען זענען מיר אַליין אויך פיעל שולדיג, און מיר קענען ניט אַרויפוואַרפען אַלץ אויפ'ן ביטערען גלות. אָפט זענען מיר אַליין די סבה פון דער שלעכטער לאַגע, ווייל אונז פעהלען מדות און געשעפטסאיינענשאַפטען וואָס בריינגען אַנדערע פעלקער פיעל נוטצען און מאַכען זייערע געשעפטען האַפטיגער און געזונטער.

אַ, פרופט נור זאָגען אַ יודען, אַז למשל אַ דייטש איז אַ בעסערער געשעפטמענש, וועט ער אייך אויסלאַכען אין פנים: „דייטש־ענדיק" אָט דער גראָבער קאָפּ פערשטעהט בעסער געשעפט ווי אונזער שאַרפזיניגער יודיל — הֲיִתָּכֵן!" — יאָ, עס איז אָבער פאָרט אַזוי.

עס איז אפילו אמת אַז דער יוד האָט פיעל מעלות וואָס פאַסען פאַר אַ געשעפטמאַן, דער יוד איז שאַרפזיניג, יעדער אין זיין פאַך, האָט אַ גיכען שכל און דאָס וואָס מע רופט אַ „כֹּחַ החאַפּ", אַ תְּפִיסָה תּופס צו זיין יעדעס געשעפט און איינפאַלען אויף נייע פלענער און נייע המצאות מיט פשט'ליך; דער יוד איז ניט קיין שכור, ניט קיין הולטיי, דער יוד איז פלייסיג און ניט פויל, אַז עס געהט אין אַ רובעל פרנסה איז פאַר איהם ניטאָ קיין רוהע־צייט, קיין שלאַפשטונדע, קיין טאָג און קיין נאַכט, אָבער מיר האָבען

מיינע ווערטער האָבען אַ פּנים מיין פאַרשוין רעכט צונומען; מחמת ער האָט זיך געגעבען אַ הויב אויף פונ'ם אָרט.

— איהר זענט זעהר גערעכט — מאַכט ער צו מיר — ביי היינטיגע נסיעות איז מען ניט זיכער מיט'ן לעבען. אַלע מאָל, אַלע מאָל הערט מען אַ נייעס: דאָרט האָט געלאָפּנעט איין אַקס, דאָרט האָט זיך אַ וואַגאָן געשטעלט מיט'ן קאָפּ אַראָב מיט די פיס אַרויף, דאָרט האָט זיך פערשכורט דער מאַשיניסט, פערגעסען פערדרעהען דעם קראַנט, האָט זיך דער לאָקאָמאָטיוו געלאָזט לויפען מיט אַ פייפעריי אין אַלדע שוואַרצע יאָהר ביז ער איז אַראָב פון די רעלצען און געמאַכט פון אַלע פאַרשוינען אַ פּרעושעניצע... אַלע מאָל, ווען איך זעץ מיך אויף אין באַהן, געזעגען איך מיך אָב מיט ווייב און קינדער, זאָג אָב וִדוּי — אי ניקאָקיך!

— ס'איז גוט צו זאָגען וִדוּי — רוף איך מיך אָן — דעם דאָזיגען, וואָס האָט בעוואָרענט ווייב און קינדער אַז זיי וועלען אויף מאָרגען נישט בעדאַרפען געהן איבער די הייזער...

— וואו האָט איהר געזעהען — מאַכט ער — היינטיגע צייטען און ביי איצטיגע געשעפטען בעוואָרענט? כל זמן דאָס רעדיל דרעהט זיך דרעהט זיך עס, און אַז דאָס רעדיל הערט אויף צו דרעהען זיך, — איז טפּררו! אי ניקאָקיך!...

— אָט דערפאַר — זאָג איך — איז גוט וואָס קלוגע מענשען האָבען צוגעטראַכט דאָס שטראַפּירען זיך פונ'ם טוידט. אָט האָט זיך געטראָפען ניט לאַנג אַ מעשה, ס'איז געווען ביי אונז אַ יוד, אַ געמיינער בעל הבית, וואָס האָט אויף זיין לעבען נישט פערמאָגט קיין אייגענעם הונדערטער, איז ער פלוצים אַוועקגעשטאָרבען, לאָזט זיך אויס אַז ער איז געוועזן פערשטראַפירט אין צעהן טויזענד קאַרבען; אַוודאַי האָבען איצטער די יורשים זיינע געעפענט איהר זאָלט זעהען אַ קראָם!...

— טאַקי באמת? — מאַכט ער און טהוט אַ שפרונג אונטער.

— איך זאָל אַזוי האָבען — זאָג איך — הַצְלָחָה בְּכָל אֲשֶׁר אֶפְנֶה!

— ווייסט איהר וואָס איך וועל אייך זאָגען? מאַכט ער און רוקט זיך צו צו מיר נעהנטער — אַז דער צַער פון טראָגען איז יאָ אַזוי גרויס, וואָלט אפשר געווען אַ סְבָרָה אַז מיר זאָלען מאַכען אַ געשעפט?.. איהר פערשטעהט דאָך שוין וואָס איך מיין...

— איך פערשטעה — זאָג איך — פאַר וואָס זאָל איך ניט פערשטעהן? איהר מיינט דאָך מסתמא...

— אַוודאַי! — זאָגט ער — וואָס דען זאָל איך מיינען?

— זאָגט זשע מיר — מאַך איך צו איהם — פון וואַנען ווייסט איהר אַז... איך...

— וואָס בין איך עפּיס אַ יונגעלע? — זאָגט ער — איך פערשטעה נאָך אייערע רייד...

— ווען זשע — זאָג איך — קענען מיר דאָס מאַכען?

— אפילו — מאַכט ער צו מיר — באַלד.

— טאַקי אָט דאָ זיצענדיג אין וואַגאָן? — זאָג איך און נעם זיך צו דער קעשעני.

— טאַקי אָט דאָ זיצענדיג אין וואַגאָן און ניקאָקיך! — מאַכט ער צו מיר און נעמט זיך צו דער קעשעני.

— אויף וויפיעל — זאָג איך — רעכענט איהר זאָלען מיר מאַכען?

— איך רעכען — זאָגט ער — אַז אַ צעהנטויזענד קערבליך זאָל ניט זיין קיין סך? ווי מיינט איהר?

— פאַר וואָס ניט — זאָג איך — קיין פופצעהן טויזענד?

— ווי באַלד איהר האַלט שוין — זאָגט ער — ביי פופצעהן, רעכען איך אַז מאַכען זאָל מען שוין מאַכען אויף אַלע צוואַנציג — אי ניקאָקיך!

— וויפיעל זענט איהר אַלט? — זאָג איך און חאַפּ אַרויס מיין ביכיל מיט די „טאַריפען".

צוויי הסרונות וואָס וועגען איבער אַלע מעלות, און אפילו ניט צוויי נור איינעכ: מיר זענען איין „עַמָא פְּזִיזָא !" נאָך ביז היינטיגען טאָג איז ביי אונז פריהער נַעֲשֶׂה פאַר נִשְׁמַע, און דעריבער פעהלען אונז אין געשעפט די צוויי נייטהיגע מעלות וואָס זענען אַזוי וויכטיג: פאַרבערייטונג און געדולד.

קוקט זיך צו, איהר געפינט לייכט אין יעדער שטאָדט א ביישפיל, ווי אַזוי אַ דייטש למשל אָרדנעט זיך איין אַ געשעפט, ווי פּאַוואָליע און גרינדליך ער לערנט אויס זיין פאַך פון אַלע זייטען, צי אין א שולע אָדער ביי אַ געניטען פרינציפּאַל, ווי ער נעמט זיך צום געשעפט פּאַמעליך און מיט חשבון — אָהן היטץ און אָהן אויבער המצאות, אָהן טויזענד פּלענער, נאָר מיט איין סיסטעם און איין אָרדנונג, און דערנאָך בעטראַכט זיין געדולד, ווי ער פיהרט זיין זאַך, ווי ער האַלט זיך ביי זיין געשעפט פעסט און רוהיג, ווי ער האַלט אויס צעהנדליגע יאָהרען ביי איין סיסטעם און איין אַרטיקעל, ווי ער געהט זיך אין זיין פאַך טריט ביי טריט, ווי ער פערפעסטיגט זיין לאַגע פון יאָהר צו יאָהר, קאַלטבלוטיג און סיסטעמאַטיש, ניט אראָבפאַלענדיג ביי די ערשטע שוועריגקייטען, ניט נאָכיאָגענדיג קיין האסטיגע גליקען. פון דער אַנדער זייט בעטראַכט נור ווי דער יוד חאַפּט זיך אָן אַ געשעפט מיט פייער און האסט, אָהן פאַרבערייטונג, אָהן פּאָרקענטניס, און דערנאָך ווי ער האַט ניט דעם כּח הַסַבְלָנוּת אויסצוהאַלטען ביי איין געשעפט, און אויסאַרבייטען איהם געהעריג, איינפיהרען עס גרינדליך און גוט געאָרדענט, ווי ער פערלירט דעם כּוֹטה גלייך פון אָנפאַנג ווען דאָס געשעפט געהט שווער און לאַנגזאַם, ווי ער האַפּט זיך צו פערגרעסערען דאָס געשעפט ווי נור עס ווייזט זיך א שטיקעלע הצלחה, ווי ער וואַרפט זיך אַלע ווײַלע אויף נייע געשעפטען און אויף נייע פּלענער, אָהן א סיסטעם, אָהן אָרדנונג, בעטראַכט דאָס אַלעס אָהן פניות, דאַן וועט איהר פערשטעהן וואָס איז די סבה פון דער שלעכטער לאַגער פון יודישע געשעפטען.

דאָס בעטראַכטען און דאָס פערשטעהען ווילען מיר ליידער ניט. קיין אומה ולשון איז ניט אַזוי לייכט איבערצונעהמען פרעמדע מנהגים און פרעמדע מדות ווי מיר גלות־יודען, אָבער ווירקליך נוטצליכע זאַכען נעמען מיר ליידער שווער איבער, די גוטע זייטען נעהמען מיר ניט איבער, און דאָס איז אונזער אונגליק, אין אַלע זאַכען און אויך אין געשעפט. מיר ווילען ניט פערשטעהן אַז צו געשעפט, ווי צו יעדער פאַך אין דער וועלט, דאַרף מען האָבען קענטניסע, דאָס איידער מען הויבט אָן א געשעפט דאַרף מען פריהער לערנען געשעפט. זאָגט אַ יודען פון דער מיטעלען האַנדעלסקלאַס אַז צו געשעפט דאַרף מען האָבען א סך ידיעות, אַ סך האַנדעלסקענטניסען און נעניטקייט, אַז מיט אַ דרעה־קאָפּ אליין איז מען נאָך ניט יוצא, וועט ער אייך אויסלאַכען, ער וועט אייך האַלטען פאַר דעם גרעסטען בטלן, און גלייך האָט ער אייך אַ ראיה פון א פּאַליטעכניקער וואָס האָט ניט געוואוסט אָנצושרייבען אַ קליגען קאָנטראַקטיל, פון איינעם וואָס האָט געענדיגט אַ קאָמערץ שול, וועלכען מען האָט עס אָבגענאַרט ביי אַ יד־אחת און געפיהרט פון איהם הוזק, און פערקעהרט אָט ער, דער פּראָסטער סוחר פערשטעהט אַלע המצאות און קען בעשטעהן זיין קרעמיל אָהן אַלע למודים. יאָ, פּראַקטיק איז טאַקע אַ וויכטיגע זאַך, אָבער ניט דאָס איז אַלעס. דער אַלטער פּראַקטישער פעלדשער בלייבט דאָך נור אַ פעלדשער, און דער דאָקטער, דער יונגסטער דאָקטאָר, איז דאָך אַ דאָקטאָר. און דאָסזעלבע איז אויך אין געשעפט.

— וואָס הייסט וויפיעל בין איך אַלט? וויפיעל זענט איהר אַלט? — מאַכט ער און חאַפּט ארויס אַ ביכיל אויך מיט „טאַריפען".

— אַ שענער משל! — זאָג איך — איהר ווילט זיך ביי מיר אָבשטראָפירען, דעריבער בעדאַרפט איהר וויסען מיינע יאָהרען?

— איך ביי אייך?! — זאָגט ער און קוקט מיך אָן ווי אַ משוּגענעם — וואָס רעדט איהר? ווער זענט איהר איך בעט אייך?

— ווער בין איך? — זאָג איך — איך בין איין אַגענט פון „אַקוויטעבל". און ווער זענט איהר?

— און איך בין — זאָגט ער — איין אַגענט פון „יאַקער" . . .

. . . .

אַ פּאָר מינוט זענען מיר געזעסען מיט די „טאַריפען" איינס אַקעגען אַנדערען ווי די האָהנען, זיך געשעמט קוקען אין די אויגען אַריין, נאָכדעם האָבען מירביידע מיט אמאָל בעהאַלטען אונזערע „טאַריפען" אין קעשעני אַריין און מיין פּארשוין מיט'ן לאַנגען נאָגעל האָט זיך אָבגערקאָמענדירט פאַר מיר:

— פּאַוועל מאַיסעיעוויטש נאָדעלטעשיל. ווי אַזוי רופט מען אייך?

— מיך? — זאָג איך — מנחם מענדיל...

— זענט איהר נישט יענער מנחם מענדיל — זאָגט ער — וואָס איז געווען צמאל אין אדעס און נאָכדעם אין יעהופּעץ?

— דאָס בין איך טאַקי אַליין — זאָג איך.

— וואָס האָט געהאַנדעלט — זאָגט ער — מיט יקנה'ז און נאָכדעם מיט אימעניעס, זאַוואָדליך, געשעפטען, מיליאָנען?...

— יאָ, יאָ, יאָ — זאָג איך — דער אמת'ער מנחם מענדיל!

— אויב אַזוי — מאַכט ער און גיט מיר די האַנד און קיצעלט מיך מיט'ן לאַנגען נאָגעל — אויב אַזוי...

אין דער דאָזיגער מינוט עפענט זיך אויף די טהיר פון אונזער וואַגאָן און עס קומט אַריין אַ גאַנץ געזונדיל: אַ מאַן מיט אַ ווייב מיט היבשע עטליכע קינדער, איינס קלענער פון'ם אַנדערען, מיט צוויי דינסטען, מיט אַ סך קישענס, בינטליך, פּעקליך, קאָרזינעס, טשעמאָדאנעס, פלעשליך מיט מילך און פּאַפּירענע פידליך אָהן אַ שיעור. עס ווערט מיט אַמאָל אַ טומעל, אַ רַעַש, אַ גאַנצער האַרמידער. אַלע ערטער ווערען פערנומען און פערוואָרפען ביז דער סטעלי, ס'איז נישטאָ וואו זיך אויסצוקערעווען. די קלענערע קינדער וויינען: איינס וויל מילך, דאָס אַנדערע וויל מע זאָל דעם קנאַקען ניסליך און לייגען דעם יאָדער גלייך אין מויל אריין, דאָס דריטע ווייסט אַליין ניט וואָס עס וויל, און די עלטערע קינדער ווילען אַלע שטעהן ביים פענסטער, און דַוְקא ביי דעם פענסטער, ניט ביי יענעם, שפאַרען זיי זיך און שטופען אָב איינס דאָס אנדערע ווי די צאַפּעקליך אַזוי לאַנג ביז עס ווערט צווישען זיי אַ הֲרֵיגָה, אַ געשלעג, מישט זיך אַריין דער פאַטער און טהיילט זיי איין און שרייט אויף זיי און חאַפּט זיך אַלע מאָל ביים קאָפּ און פערשעלט זיך דאָס געביין.

— שווער אַ פנים מיט קליינע קינדער אונטערוועגנס? — רופט זיך אָן צו איהם פּאַוועל מאַיסעיעוויטש נאָדעלטעשיל.

שווער ווי דער טויטט! — מאַכט דער פאָטער און אַרבייט מיט ביידע הענד, דאָס הייסט איינעם דערלאַנגט ער אַ פּאַטש און דעם אַנדערען דרעהט ער אָן איין אויער, און דאָס ווייב בשעת מעשה קנאַקט דעם קלענערען קינד ניסליך, איין ניסיל נאָכ'ן אַנדערען און לייגט איהם אין מויל אַריין, און וויפיעל די קנאַקט איז דעם ווינציג.

— זיי זענען ביי אייך צולאָזט — רופט זיך אָן צו איהם נאָך אַמאָל פּאַוועל מאָיסעיעוויטש און טראָגט איהם אונטער אַ פּאַפּיראָס.

— אַ דאַנק — מאַכט צו איהם דער פאָטער און נעמט ביי איהם אַ פּאַפּיראָס — איהר ווייסט ניט וואָס דאָס איז פאַר קינדער. גאָלד זאָג איך אייך, גאָלד און זילבער! איהר זעהט אָט דעם קליינעם פּעמפּיק? איז דאָס אַ חכם! איז ער קלוג!... און דער דאָזיגער שייגעץ מיינט איהר? איין קאָפּמענש! איין עזות פּנים! אַנו פרופט זיך מיט איהם אויסטענה'ן?..

כדי צו הויבען דאָס געשעפֿט ביי יודען דאַרף מען פֿערברייטען אין פֿאלק די נייטהיגסטע האַנדעלסוויסענשאַפֿטען, און לכל הפחות אויפֿוועקען אין אונזערע האַנדעלסקלאַסען דאָס פֿערשטענדניס פֿאַר אַזוינע זאַכען. מען דאַרף זיי ערקלערען ווי נייטהיג עס איז איצט וויסענשאַפֿט און פֿאַרבערייטונג אין געשעפֿט. די האַנדעלסשולען, וואָס ווערען איצט געגרינדעט אין אַלע גרעסערע שטעדט, וועלען אויך די יודען בריינגען פֿיעל נוצען, פֿערגרעסערענדיג פֿון יאהר צו יאהר די צאָהל פֿון גוט פֿאַרבערייטעטע סוחרים. ס—ן

איין ערקלערונג פֿון אקציאנסקאָמיטעט.

די „פֿאָליטישע קאָרעספאָנדענץ“ און אויך אַנדערע צייטונגען האָבען מודיע געווען, אַז די טערקישע רעגיערונג האַט ערנייערט איהר בעפֿעהל, אַז אויסלענדישע יודען, וועלכע קומען קיין ארץ ישראל געשעפֿטליך אדער כדי עולה־רגל צו זיין, טאָרען זיך דאָרט נישט אויפֿהאַלטען מעהר ווי 3 חדשים. — דער בעפֿעהל איז אויך כּולל דעם איסור, אַז אויסלענדישע יודען טאָרען נישט קויפֿען קיין ערד און הייזער אין ארץ־ישראַל. חאָטש די נעזאַנדטען פֿון די אייראָפּעאישע מלוכות האָבען פּראָטעסטירט נעגען דעם בעפֿעהל, פֿונדעסטוועגען טהוט די טערקישע רעגירונג איהרס און ערנייערט אַלעמאַל דעם איסור. די סבה וואָס זי איז לעצטענס אַזוי מחמיר אין דעם איסור איז די עמיגראַציאָן פֿון רוסלאַנד און רומעניען, וועלכע האָט זיך לעצטענס געשטאַרקט און די ציוניסטישע בעוועגונג.

די „מיטטהיילונגען פֿון אקציאָנסקאָמיטעט“ אין Die Welt נו׳ 1 געבען די דאָזיגע ערקלערונג: ווי עס איז בעקאַנט, איז דער איסור אַז אויסלענדישע יודען טאָרען זיך נישט בעזעצען אין ארץ־ישראל אַרוים אין 1882 יאָהר נאָך איידער דער פֿאָליטישער ציוניזם איז געווען אויף דער וועלט. די נעגען־ציוניסטישע בלעטער בענוצען זיך אָבער אַלעמאָל מיט דעם איסור, כדי אַרויסצוּווייזען אַז דער ציוניזם קען נור ברענגען שאָדען יודען. מיר האָבען ערקלערט נאָך אויף דעם דריטען קאָנגרעס אַז איידער מיר וועלען עפּיס טהון, כדי צו בעזעצען יודען אין ארץ ישראל, וועלען מיר פֿריהער אויסווירקען איין ערלויבניש פֿון דער ממשלה. מיר ווילען נישט נור, אַז די יודען זאָלען זיך אַריינחאַפּען אין ארץ ישראל, נאָר זיי זאָלען אויך דאָרט קענען בלייבען און לעבען רוהיג. די טערקישע ממשלה קען אונז דעריבער נאָר נישט חושד זיין. מיר געהען אַריין מיט איהר אין פֿערהאַנדלונגען, וועלכע וועלען פֿריהער אָדער שפּעטער פֿיהרען צו אַ רעזולטאַט. דאָס איז אונזער שטאַנדפּונקט, ביי וועלכען מיר וועלען זיך האַלטען אויך ווייטער.

וואָס איז אָבער נוגע דער יְדִיעָה פֿון דער „פֿאָליטישער קאָרעספאָנדענץ“ און דעם טעם, וועלכען זי ברענגט, ווענען מיר אין דער לאַגע צו ערקלערען, אַז נאָך אונזערע לעצטע ידיעות פֿון קאָנסטאַנטינאָפּאָל פֿערהאַלט זיך די טערקישע ממשלה גינסטיג צו דעם פּאָליטישען ציוניזם זעהענדיג אין איהם אַ נוצען פֿאַר דער מלוכה. מיר קענען אויך ערקלערען, אַז מיר שטעהען איצט אין פֿערהאַנדלונגען, וועלכע האָבען דעם צוועק צו ברענגען יודען פֿיעל גרעסערע נוצען ווי דאָס מבטל זיין דעם איסור צו פֿאָהרען קיין ארץ ישראל.

פּאָליטישע איבערזיכט.

די לאגע אין חינא.—די וויבארעס אין עסטרייך.—די אנטיסעמיטישע פארטייען.

דער פראנצויזישער פארלאמענט.—א נייע מלוכה.

די מערב־אייראָפּעאישע צייטונגען פֿערנעהמען זיך איצט פֿיעל מיט דער ידיעה, דאָס רוסלאַנד האָט געמאַכט אַ קאָנטראַקט מיט חינא, נאָך וועלכען רוסלאַנד קריגט די אָבערהע־שאַפֿט איבער דאָס איינגענומענע לאַנד מאַנדזשוריען; דעם נאָמען נאָך וועט מאַנדזשוריען אויך ווייטער בלייבען אַ חינעזישעס לאַנד, אָבער דאָרט וועט בלייבען שטעהן

פֿונ׳ם עלטערען שמועסט מען ניט; יענער זאָל נאָר וועלען וואָלט ער שוין איצטער געהאַלטען ווייט — ווייט!... נאָר געראָטענער פֿון זיי אַלע וועט זיין אָט דאָס פֿערמורושעטע יונגיל, זעהט איהר? דאָס אַ פֿייער! דאָס אַ ברען! דאָס אַ ספּירט!... (ער דערלאַנגט איהם אַ זעץ אין האַלז־אונטערנאַקען ער זאָל אויפֿהערען צו קיצלען דאָס קליינע קינד, וואָס די מאַמע קנאַקט דעם ניסליך און לייגט דעם אין מויל אַריין). איך קען אייך זאָגען, אַז מיט אַזעלכע קינדער בין איך איינער אַ גליקליכער!

— מע בעדאַרף זיך אָבער צו זיי גוט אונטערגאַרטלען! — רופֿט זיך אָן ווידער פּאַוועל מאָיסעיעוויטש און טראָגט איהם אונטער אַ שוועבעלע.

— וואָס דען מיינט איהר? — מאַכט דער גליקליכער פֿאָטער — מע האָרעוועט נור פֿון וועגען וועגען. ניטאָ נאָך קיין צעהען יאהר אַז איך האָב חתונה, האָבען זיי מיך געמאַכט גרוי און אַלט. דאָס הייסט איך האָב חס ושלום צו גאָט קיין טענות ניט; איך האָב ליעב מיינע קינדער דאָס חיות; קיין הונדערטער טויזענדער האָב איך ניט; איך האָב מיר ברוך־השם זעהר אַ פֿיינע שטעלע און אַרבייט מיר אויס עטליכע טויזענד קאַרבען אַ יאָהר, געהען זיי אַוועק מיט׳ן ווינט און מיט׳ן רויך, ווערען צוקראָכען אונטער די פֿינגער...

— איין עוֹלה — רופֿט זיך אָן פּאַוועל מאָיסעיעוויטש — אַ גרויסע עוֹלה! איהר זאָלט נור קיין פֿאַראיבעל ניט האָבען וואָס איך זאָג אייך, מיר זענען מיט אייך נאָך ווינציג בעקאַנט...

— וואָס זשע מיינט איהר? ס׳איז טאַקי איין עולה, — מאַכט דער גליקליכער פֿאָטער, נאָר וואָס זאָל מען טהון? קיין עין הרע קינדער און נאָך אַזעלכע קינדער! נישטאָ ביי מיר פֿאַר זיי קיין צו טהייער...

— בעוואָרענען — זאָגט פּאַוועל מאָיסעיעוויטש — בעוואָרענען איטליכס קינד חאָטש מיט אַ צוויי דריי טויזענד קערבליך. איהר זענט מחויב בעוואָרענען אייערע קינדער, וואָרום איהר האָט זיי ליעב און איהר זענט זיי געטרייה; וואָרום ניט אייביג לעבט אַ מענש; איטליכס קערביל וואָס איהר וועט איצטער אָבשפּאָרען וועט זיין ווי געפֿונען. בערעכענט אייך, וואָס וועט זיין מיט אייער יונג ווייביל, מיט אייערע קליינע קינדער, טאָמער חלילה וחס, די שעה זאָל גאָר ניט זיין...

— שטראַפֿירען זיך! — העלף איך איהם אונטער — שטראַפֿירען זיך — דאָס איז אַ חוב, אַ הייליגער חוב פֿון יעדען אָרענטליכען מענשען, וואָס האָט ווייב און קינדער. אָט האָט זיך נעטראָפֿען ניט לאַנג אַ מעשה: ס׳איז געווען ביי אונז אַ יוד אַ נעמיינער בעל הבית, וואָס האָט אויף זיין לעבען ניט פֿערמאָגט קיין איינענעם הונדערטער, איז ער פּלוצים אַוועקגעשטאָרבען, לאָזט זיך אויס אַז ער איז געווען פֿערשטראַפֿירט אין צעהען טויזענד קאַרבען; אַוודאַי האָבען איצטער די יורשים זיינע געעפֿענט איהר זאָלט זעהען אַ קראָם!...

— אפשר מיינט איהר מיך? — מאַכט צו אונז דער גליקליכער פֿאָטער מיט אַ שמייכעל.

— חאָטש אין אַ פּיפּצעהן טויזענד קאַרבען — רופֿט זיך אָן פּאַוועל מאָיסעיעוויטש און האַפּט אַרויס דאָס ביכיל מיט די „טאַריפֿען“ — איך מיין טאַקי שוין דאָ אין וואַנאָן אי ניקאַקיך!

— אַז ווי וועלען האַלטען דערביי — זאָג איך און חאַפּ אַרויס מיין ביכיל מיט מיינע „טאַריפֿען“ — וועלען זיי זיך ביי אייך אין אייער „יאַקער“ ניט שטראַפֿירען איהר מענט שוין זיין זיכער; ניכער וועלען זיי זיך שטראַפֿירען ביי מיר אין „אַקוויטעבל“, וואָרום „אַקוויטעבל“ איז אַביסיל רייכער פֿון אייער „יאַקער“, וואָס „אַקוויטעבל“ קאָסט אָב אַ יאָהר נור בריעף מיט דעפּעשען פֿערמאָגט ניט אייער „יאַקער“ אויף זיין מאַיאַנטיק...

— פֿון ווען אָן זענט איהר דאָס געוואָרען אַזאַ מאַבער אין „אַקוויטעבל“? — רופֿט זיך אָן פּאַוועל מאָיסעיעוויטש — שוין לאַנג האָט איהר זיך נעוואַלגערט אין יעהופּעץ אויפֿ׳ן בוידעם מיט אייערע מיליאָנען מיט אייערע אימעניעס און מיט אייערע וועלדער „אַ האַק אַ בוים אַ פּליוך אין וואַסער?“...

רוסישער חיל און אין דער הויפטשטאָדט פון לאַנד, אין מוקדען, וועט זיין א רוסישער פערטרעטער, וועלכעם עס וועט אייגענטליך געהערען די גאַנצע הערשאַפט אין מאנדזשוריען. חינא וועט אויך ווייטער אזוי ווי פריהער זעצען אין מוקדען א גובערנאטאר, אָבער אָהן דעם רשות פון דעם רוסישען פערטרעטער וועט דער חינעזישער גובערנאַטאָר קיין זאַך ניט טאָרען טהון.

דערווייל איז נאָך אפיציעל די ידיעה ניט בעשטעטיגט און ניט אָבגעלייקענט געוואָרען. זאָל נאָר די ידיעה זיין אַ ריכטיגע, וועלען דערמיט די פערהאַנדלונגען מיט חינא ווידער אויף לאנג פערצויגען ווערען, ווייל די איבריגע פעראינטערעסירטע מלוכות וועלען זיך סטארען אויסדינגען בעזונדערע תנאים אויך פאַר זיך, אזוי ווי דאָס האָט איצט רוסלאַנד געטהון, און דאָ וועלען זיך ווידער אָנהויבען פערהאַנדלונגען און אינטריגעס צווישען איין מלוכה און דער אַנדערער. פאַר איירָאָפּא איז איצט אַ גליק, וואָס ענגלאנדס הענד זענען געבונדען אין דער מלחמה מיט אפריקא און וואָס זי קען דערום איצט ניט שפּיעלען קיין ענערגישע ראליע אין דער פּאָליטיק אין די מזרח־לענדער. ביי דער שנאה צווישען ענגלאַנד און רוסלאַנד און ביי דער געגענזייטיגער קנאה וואָלט געווען גענוג דער קלענסטער פונק, עס זאָל אויסברעכען א מלחמה צווישען די צוויי וועלטריזען. מען קען פון ענגלאַנדס מלחמה אין אפריקא נאָך ניט מאַכען קיין קל וחומר אויף אַ מלחמה צווישען איהר און רוסלאַנד. ענגלאַנדס שטאַרקייט איז אויפ'ן ים, אין איהרע קריעגסשיפען, און ניט אויף יבשה. ענגלאַנדס פלאָט איז דער שטארקסטער אויף דער וועלט, נור דורך איהרע שיפען הערשט זי איבער אלע ימים און איבער דער וועלט. אין סעוואַסטאפּאלער מלחמה האָט רוסלאַנד אַליין נעמוזט דערטרינקען אַלע איהרע קריעגסשיפען, ווייל זי האָט זיך ניט געקענט אפילו פריווען אַרויסשטעלען געגען ענגלאַנדס פלאָט. פון יענער צייט אָן איז רוסלאַנדס פלאָט אליץ געוואַקסען, אָבער אויך ענגלאַנד האָט אליץ פערמעהרט איהרע שיפען, און איצט האָבען נאָך רוסלאנד און פראנקרייך צוזאַמען וועניגער שיפען ווי ענגלאַנד אַליין.

די וויבארעס אין עסטרייך זענען נאָך אַליץ ניט געענדיגט. פון די איצטיגע רעזולטאטען זעהט מען אַרויס, אַז אין די לענדער, וואו עס וואהנען פערשיעדענע נאַציאָנען איז דער הויפטפונקט געווען ביי די וויבארעס די נאַציאָנאַלע פראגע. אין גאליציען איז געווען די מלחמה צווישען די פוילען און רוסינען, אין בעהמען צווישען די טשעכען און דייטשען. די סאציאליסטען זענען דורכגעפאלען אי אין גאַליציען אי אין בעהמען, אין דעם פריהערדיגען פאַרלאַמענט זענען געווען אויסגעקליבענע פון בעהמען 7 סאָציאַליסטען, איצט האָט מען אויסגעקליבען נור איינעם. דאָס טשעכישע פאָלק אין בעהמען קען נאטירליך ניט זיין איינהייטליך אין אלע ענינים. עס האָט אויך אין זיך פיעל פאַבריק־אַרבייטער, פיעל פאָמעשציקעס, גייסטליכע, קאנסערוואטיווע און ליבעראלען, אָבער ביי אַלע קלאַסען פון פאָלק הערשט אַ שטאַרקעס נאציאָנאַלעס געפיהל, פאַר אַלע קלאַסען און פאַר אלע פארטייען זענען גלייך טהייער די נאַציאָלע זעלבסטשטענדיגקייט פון פאָלק, די זעלבסטשטענדיגקייט פון דער שפּראַך און ליטעראטור. אין דעם נאַציאָנאַלען פּראָגראַם זענען אַלע פּארטייען איינינג די גייסטליכע פארטיי האָט דערום געקליבען אין פּאַרלאמענט נאַציאָנאַליסטישע קאנדידאטען, וועלכע ווילען שטאַרקען די קאטוילישע אמונה אין פאָלק, די פאַבריקאַרבייטער האָבען געקליבען ניט סאַציאָלדעמאקראטען, וועלכע טרעטען אומעטום אַרויס פאַר די

— שאַט, קינדערליך, קריגט זיך ניט! — רופט זיך אָן צו אונז דער גליקליכער פאָטער — איהר שפּאַרט זיך נעבאַך ביידע אומויסט, איך בין אַליין איין אַגענט, אַ אינספּעקטאָר פון „נייאָרק" . . . .

. . . .

. . . .

נו, וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען אצונד, פאַני שלום־עליכם? אָט דאָס ווערט אָנגערופען שלים־שלים־מזל און געה בריה זיך אַקעגען נאָט!... איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, אַ נדר געטהון, איין מאָל פאַר אַמאָל, מע זאָל מיך אָבגילטען — אין וועג מאַך איך נישט קיין געשעפטען, איין עק!... נאָר גאָט איז דאָך אַ פאָטער, — מיט איין האנד שטראָפט ער, מיט דער אַנדערער היילט ער און שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה, דאָס הייסט גאָט גיט אַ מכה בכדי מע זאָל נאָכדעם דאַרפען אַ רפואה... איך קען אייך דאָס ניט געבען צו פערשטעהן אַקוראַט, נאָר מיט אייך בעדאַרף מען קיין סך ניט רעדען... הכלל איך האָב מיך דורך דעם דאָזיגען אינספּעקטאָר פון „נייאָרק" בעקענט מיט גאָר אַ נייעם נפש, וואָס הייסט מיט'ן נאָמען יעווזעריל. דאָס איז אַזאַ מין פאַרשוין, אַזאַ הכרה'מאַן, וואָס איז כדאַי כלעבען מיט איהם זיך צו בעקאָנען... נאָר מחמת איך בין וועהר צוברָאכען פון דער נסיעה, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם אין די ווייטערינע בריעף וועל איך אייך אַרויסשרייבען נאָך מעהר באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה

פון מיר אייער בעסטער פריינד — מנחם־מענדיל.

עיקר שכחתי: מאַכט מיך קלאָהר, איך בעט אייך, וואָס טהוט זיך מיט דעם „קעטאַיי"? איך לייען אפילו יאָ אַמאָל די פאָליטיקע פונ'ם „המליץ" מיט'ן „הצפירה" און ווייס און פערשטעה אלסדינג; נאָר מחמת ס'איז אָהן נקודות קען איך ניט אַרויס מיט זייערע משונה ווילדע משונענע נעמען, ערגער ווי ביי אונז להבדיל די עברי פון „את קוצץ". די צייהן קען מען זיך צוברעכען! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, קיין גרויסער „דיפּלעמאַט" בין איך ניט, נאָר וועדליג איך פערשטעה מיט'ן פּראָסטען יודישען שכל, געפעלט מיר נישט די דאָזיגע מלחמה; איהר ווייסט נאָר ניט וואָס קעטאַיי איז, און איהר קענט נישט דעם מיניסטער זייערזי, אָט דעם לעכאַטשונג! דאָס איז אַ חיטראַק, אַ דרעהקאָפּ, א דורכגעטריבענער יונג! אָט וועט איהר זעהען, ער וועט זיי פיהרען און פיהרען אַלעמען אין באָד אַריין דריי יאָהר כסדר, מע וועט שרייבען נאָטען און ווידער אַמאָל נאָטען און מע וועט מיט איהם גאָר ניט מאַכען... און דער וואָלדערזי, וואָס דער דייטש האָט איהם אַרויסגעשיקט ער זאָל זיך אָברעכענען מיט קעטאַיי, האָב איך מורא וועט ליגען אויף דער פליישיגער באַנק און פון זיינע סאָלדאטען וועט מען האַקען קאָטלעטען — פע ס'איז אַ פאַסקודנע מלחמה זאָג איך אייך! נאָך ערגער פון יענער מלחמה, וואָס דער איינגלענדער פיהרט מיט די בויערען, געהט און געהט און שטעהט אויף איין אָרט; דער איינגלענדער שיסט און די בויערען זאָגען תהלים...

נאָך אַ זאַך האָב איך אייך געוואָלט פרעגען, איהר קעהרט וויסען אַקוראַט: גוואַלד, וואָס וועט זיין דער תכלית מיט דרייפוסען?! מע זאָגט, אַז זאָלע און פּיקער און די אַלע איבעריגע האָבען ווידער אַמאָל אויפגעמישט דעם עסק, ווידער אמאָל אָנגעהויבען שרייבען בריוולין צום פּרעזידענט? די פראַנצויזליך — דאָס איז עפּיס אַ מין פאָלק פון פערברענטע חסידים, וואָס פאַר'ן רבינ'ס שטריימיל זענען זיי קאַפּאַבעל צו שלאָגען זיך ביז'ן בלוט אַריין, — גרויסע עזות פנימער!... איין זאַך איז מיר נור א חדוש: וואָס הערט מען עפּיס נור פרעמדע שטעלען זיך פאַר דרייפוסען, און פון קיין יודען הערט מען ניט? אָט נעמט אונזערע גבירים, די מיליאָנערען: זיי האָבען אָנגענומען אַ פולע מויל מיט וואַסער — און שאַ! אוי, ווען איך בין איצטער למשל אַ רויטשילד, אָדער אַ בראָצקי, חאָטש אַ שטיקעלי בראָצקי!!!...

הנ"ל.

(פאָרטזעטצונג קומט).

שלום עליכם.

גלייכהייט פון דער ווירטשאַפטליכער לאַגע און ווילען אומעטום שטיקען אַנדערע פיעל וויכטיגערע פראגען, כדי די גאַנצע ענערגיע פון פאָלק צו זאַמלען נור אין מלחמה געגען די רייכע, נאַר זיי האָבען געקליבען סאָציאַליסטען נאַציאָנאַליסטען, דאסזעלבע האבען אויך נעטהון די פאמעשציקעס אַ. ז. וו.

אין דעם דייטשען טהייל פון עסטרייך האָבען די אנטיסעמיטען פערלאָרען פיעל שטעלען, און דאָס איז געווען גאַנץ אומגעריכט פאַר די אנטיסעמיטישע פארטיי. דאָ זעהען מיר דיזעלבינע אָבשוואַכונג פון דעם אנטיסעמיטיזם ווי אין דייטשלאנד. א אַנטיסעמיטישע פארטיי קען איבערהויפּט ניט האָבען קיין אויסזיכטען אויף אַ לאַנגע הערשאַפט. ווי שטאַרק עס זאָל ניט זיין די שנאה צו יודען קען מען דאָך בשום אופן ניט צוזאַמענבינדען די גאנצע פאָליטיק פון א פאָלק מיט דער יודישער פראגע. די אנטיסעמיטישע פארטייען קענען צייטענווייז געווינען פיעל אַנהענגער צוליעב זייערע צוזאגעכטסען, וועלכע זיי קענען קיינמאָל ניט ערפילען, און צוליעב דעם אויפהעצען די פיינדשאַפט צו יודען, אָבער עס לאָזט זיך באַלד אויס — אין עס קען טאַקי אנדערש ניט זיין — אַז די אנטיסעמיטען זענען נור סקאנדאלענמאכערס און שרייערס. דאָס לעבען פערלאַנגט א אַנדערע פאָליטיק, דאָס פאָלק פערלאַנגט אַנדערע פיהרער און די אנטיסעמיטישע פארטיי ווערט צושמאלצען ווי שניי פון דער זון. די שנאה אין פאָלק צו יודען ווערט אָבער מיט דער אָבשוואַכונג פון דער אנטיסעמיטישער פארטיי ניט אויסגעמעקט, די שנאה פערצאמט אומעטום פאַר דעם יודען דעם וועג און ביי דער קלענסטער געלעגענהייט הויבט זי ווידער אָן צו ברענען אין אַ פלאקערדיגען פייער. דאָס האבען מיר געזעהן ניט לאַנג אין פראנקרייך, וואו עס איז גענוג געווען אַ חשד געגען א יודישען אָפיציר, עס זאָל אויפוואַקסען אַ שטאַרקע אנטיסעמיטישע פארטיי. אין מאי מאנאט דארפען זיין וויבארעס אין פראנצויזישען פארלאמענט און מען קען איצט זיכער זיין, אז די אנטיסעמיטישע פאַרטיי וועט אויך אין פראנקרייך פערלירען איהר גאַנצע קראַפט.

ביז מאי מאנאט האָט דער פראנצויזישער פארלאמענט שוין צו ווייניג צייט, ער זאָל קענען דורכפיהרען וויכטיגע געזעצען. די וויכטיגסטע פראגע, וואָס שטעהט איצט אין פראנצויזישען פארלאמענט, בעציהט זיך אויף די חברות פון די קאטוילישע גייסטליכע. די פראנצויזישע גייסטליכע, וואָס רעדען נור פון אמונה און פון יענער וועלט, פערגעסען ניט פון דעסטוועגען אויך די היינטיגע וועלט. די פראנצויזישע גייסטליכע האָבען אייגענע חברות, וועלכע זאמלען פיעל פערמענען, דורך וועלכעס זיי ברייטען אויס זייער הערשאַפט אין גאַנצען לאַנד. דאָס פערמעגען פון די חברות פון די פראנצויזישע גייסטליכע טרעפט אָן איבער א מיליארד פראנק. די גייסטליכע האלטען אייגענע שולען, וואו זיי ערציהען אַ דור פון פראנצויזען, וואָס איז געגען די רעפובליק און געגען די פרייהייט. די חברות פון די גייסטליכע, וועלכע הערשען אין פראנקרייך אויף בעפעהל פון פאפסט זענען דערום אַ סכנה פאַר די רעפובליק. וואלדעק־רוסא, וואָס האָט אזא שטאַרקע מלחמה געפיהרט געגען אלע שונאים פון דער רעפובליק, וויל איצט אויך פון די גייסטליכע צונעהמען זייער קראַפט, זיי זאָלען מעהר ניט קענען שאדען דער רעפובליק. ער לעגט דערום פאָר דעם פארלאמענט אָנצונעהמען אַ געזעץ מבטל צו זיין אַלע חברות פון די גייסטליכע. די ויכוחים וועגען דער פראגע וועלען פערנעהמען פיעל צייט און אַרויסרופען א שארפע מלחמה צווישען די פערשידענע פארטייען פון פראנצויזישען פארלאמענט.

פון דעם ערשטען יאנואר האָט אָנגעהויבען צו עקזיסטירען א נייע מלוכה. די 6 גרויסע ענגלישע קאָלאָניעס פון אווסטראליען האָבען זיך פעראייניגט צוזאמען אונטער דעם נאָמען פעראייניגטע שטאַטען פון אווסטראליען. די קאָלאָניעס האָבען אלע צוזאַמען איין פארלאמענט מיט איין מיניסטעריום. די קאָלאָניעס זענען גאַנץ זעלבסטשטענדיג אין די געזעצען וואָס זענען נוגע דאָס לעבען אין לאַנד. ענגלאנד בעשטימט נור אַ גובערנאטאר, וועלכער האט די אויבערשטע הערשאַפט איבער די קאָלאָניעס. די נייע מלוכה איז גרויס ווי אלע מלוכות פון מערב אייראָפּאַ צוזאמען. די נייע מלוכה איז זעהר רייך, זי געהערט צו די רייכסטע לענדער אין דער וועלט. דערווייל זענען נאָך די קאָלאָניעס גאַנץ ווייניג בעזעצט, אין גאנצען האָבען זיי איצט נור $3^1/_2$ מיליאָן איינוואהנער, אבער די רייכקייט פון לאַנד, איהר פרייהייט וועלען געוויס אין גיכען אנהויבען צוצוציהען עמיגראַנטען. ווי גיך עס קענען לענדער בעפעלקערט ווערען זעהען מיר פון די פעראייניגטע שטאַטען אין אמעריקא, וועלכע האבען אין 1790־סטען יאָהר געהאט 4 מיליאן איינוואהנער און וועלכע האָבען איצט 65 מיליאן; אויך די אווסטראלישע קאלאניעס שטעהט פאר אין דער קומענדער צייט אזא גיכע אויפבליהונג און וואַקסען ווי די פעראייניגטע שטאַטען פון אמעריקא.

י. ל.

די יודישע וועלט.

רוסלאנד. — די ביליגע וואהנונגען אין ווילנא. די הייזער, וועלכע די נייע אקציען־געזעלשאפט האט אויסגעבויעט אין ווילנא, וועט פערוואלטען איין ארטסקאמיטעט פון די דאזיגע פערזאנען: גארדאן, מעראַוויטש, גאלדבערג, ליפעץ, פרומקין א. ז. וו. די לעדיג געבליעבענע 120—130 וואהנונגען וועלען מסתמא ווערען פערנומען במשך פון קומענדיגען זומער. פון די 80 פאמיליען, וועלכע וואהנען איצט אין די הייזער, זענען 30 בעלי־מלאכות, 10—12 ארבייטער און האנדעלס־אנגעשטעלטע אין 25 קליינע הענדלער. דעם גרעסטען טהייל וואהנונגען, בערך 60, האט מען פערדונגען צים פרייז פון $3^1/_2$—$4^1/_2$ רובל מאנאטליך, 10—12 וואהנונגען צום פרייז פון 5—6 רובל מאנאטליך. די קווארטיראנטען צאהלען לעת עתה אין דער צייט.

— הי שיינקין פון אדעס האט פארגעלייענט אין א פעטערבורגער ציוניסטישען פעריין א רעפעראט וועגען דעם מעמד פון די יודישע קאָלאניעס און ארבייטער אין ארץ־ישראל. לויט דעם פראיעקט פון מענשען־מבינים קען מען פערשאפען א זיכערע פרנסה פאר די פועלים מיט א סומע געלד פון 200,000 פראנק. האבענדיג די סומע, וועלען די „חובבי ציון" אנהויבען עפעס צו טהון פאר די פועלים און האפען דאן אויך צו בעקומען הילף פון דער הברה יק"א. דער פעטערבורגער פעריין האט צוזאמענגענומען אויף דעם צוועק 483,50 רובל.

— אין ווארשוי ווערט געגרינדעט מיט ערלויבניש פון דער רעגיערונג א צווייטע נייע חברה פון האנדעלס־אנגעשטעלטע אונער דעם נאמען „אחיעזר".

— פון אדעס איז מען מודיע אז די אספה כללית פון דער חברה צו שטיצען יודען אקערבויער עטצ. אין ארץ־ישראל וועט זיין דעם 7־טען אדר (13|26 פעבראל).

— פון ווילנא איז מען מודיע, אז דער קאמיטעט צו גרינדען איין קאמערין שולע אין ווילנא האט געשיקט איין שתדלן ה' סארנא קיין פעטערסבורג, צו סטארען זיך אז דאס מיניסטעריום זאל בעשטעטיגען די תקנות פון דער קאמערצשולע. ווי מיר האבען שוין מודיע געווען אין „יוד", האט די ווילנער אדמיניסטראציאן געהייסען ענדערען איינינע פונקטען אין די תקנות און בעזונדערס דעם פונקט II, אין דעם זין, אז 50 פראצענט תלמידים מוזען זיין פראוואסלאוונע. ה' סארנא האט ערקלערט, אז ארייצונעהמען 50% פראוואסלאווע אין דער ווילנער קאמערצשולע איז איין אונמעגליכע זאך, ווייל אין ווילנא איז נישטא מעהר ווי 3 פראצענט פראוואסלאווע סוחרים. דער קאמיטעט איז אויך גרייט צו ענדערען דעם פונקט אויף דעם אופן: אז פראוואסלאווע האבען א דין קדימה פאר יודען אויף 50 פראצענט, נאר אויב עס וועט נישט זיין אזוי פיעל פראוואסלאווע קעגען ארייגענומען ווערען אנשטאט זיי יודען. ה' סארנא האט בעקומען דעם צוזאג אז די זאך וועט פארגעשטעלט ווערען נאך אמאל דעם פינאנצמיניסטער, וועלכער וועט פארלעגען דעם ווילנער גענעראלגובערנאטער, דאס ער זאל געבען זיין הסכמה אויף דעם געענדערטען פונקט.

— סענאטסערקלערונגען. דער סענאט האט ערקלערט אז יודען, וועלכע האלטען רעסטאראנען, האבען דאס רעכט צו וואהגען אויסער דער טשערטא.

(וואָסכאד Nr. 100)

*

דייטשלאנד. — די ציוניסטען האבען צוזאמענגערופען אין בערלין א יודישע פאלקספערזאמלונג צו בעהאנדלען די פראגע איבער דעם קאנגרעס פון דייטשע יודען, וועלכען האט פארגעשלאגען מיט א פאר חדשים צוריק דער פראפעסאר פיליפזאהן. אויף דער פערזאמלונג זענען געווען 500 מענשען, צווישען זיי זענען געווען רבנים און פיעל סטודענטען.

אלע האבען אויף דער פערזאמלונג מסכים געווען, אז עס איז נייטהיג צו פעראייניגען די יודען פון גאנץ דייטשלאנד, כדי צו פערטהיידיגען די יודישע רעכטע. צו דעם צוועק איז א קאנגרעס פון דייטשע יודען זעהר ניצליך. עס איז אויך אנגענומען געווארען דער בעשלוס, אז די דעלעגאטען פון קאנגרעס זאלען זיין נור דורך די וויבארעס פון אלע דייטשע יודען און ניט קיין שליחים, וועלכע די קאמיטעטען פון די יודישע געמיינדען וועלען שיקען. („פראנקפורטער צייטונג").

*

פראנקרייך. = די בעשליסע פון דער חברה יק"א. ווי מען איז מודיע דעם „וואסחאד" האט דער פאריזער קאמיטעט פון דער חברה יק"א אויף זיינע לעצטע אסיפות אנגענומען די דאזיגע בעשליסע: 1) די חברה יק"א וועט דערווייל נישט אונטערנעהמען קיין שום נייע זאכען אין ארץ-ישראל; 2) עס איז אונמעגליך צו קויפען וויינגערטנער כדי דאדורך צו פערשאפען ארבייט די פועלים, ווייל עס פאלען פון יאהר צו יאהר די מקחים פון וויין; 3) דאס בעסטע געשעפט אין ארץ-ישראל איז צו פלאנצען פאמעראנצען, נאר דאס פארדערט זעהר פיעל געלד, פון וועלכען נור א קלייגער טהייל וועט אריינקומען צו די פועלים. וועגען אנדערע פלאנצונגען ווייסט מען נאך לעת עתה נישט, אויב זיי קענען ברענגען ריוח. 4) זייען תבואה איז פערבונדען מיט ווענינ ריזיקא, נאר לעת עתה איז שווער צו קויפען ערד אין ארץ-ישראל, און אויסערדעם מוז מען פריהער פערזארגען די אלטע קאלאניסטען, וועלכע האבען צו ווענינ ערד. אויף דער ערד, וועלכע געהערט דער חברה יק"א, אין סעדזשרא וועט מען היינטיגם יאהר איינריכטען א פערמע, אין וועלכער עס וועלען בעקומען ארבייט 40 פועלים; אויך האט די חברה געהייסען צונעהמען ליעבער יודישע פועלים אין איהרע קאלאניעס איידער אראבער; 5) אין דער זיידענפאבריק אין ראש-פנה וועלען ווערען געעפענט 2 נייע אבטהיילונגען: א פארבעריי און שפינעריי. אויב עס וועלען זיך געפינען רייכע מענשען, וועלכע וועלען עפענען נייע פאבריקען אין ארץ-ישראל, וועט זיי די חברה בארגען געלד אדער מאכען מיט זיי שותפות; יודישע פועלים וועלכע וועלען איינריכטען בשותפות קליינע פאבריקאציאנען אדער אנדערע זיכערע אונטערנעהמונגען, וועלען בעקומען הלואות פון דער ירושלים'ער חברה פון געגענזייטיגען קרעדיט אין וועלכער עס בעטהייליגט זיך די חברה יק"א, 6) די חברה איז אויך גרייט צו געבען אויף רייזעקאסטען די פועלים, וועלכע ווילען ארויספאהרען פון ארץ-ישראל.

*

רומעניען. — דער רומענישער פארלאמענט האט אבגעזאגט די ביטע פון פראפעסאר שיינעאני צו פערדעכענען איהם פאר א רומענישען בירגער, כדי לייכטער צו בעקומען דאס בירגער רעכט האט זיך שיינעאני נישט לאנג געטויפט, נאר דאס אלעס האט נישט געהאלפען, ווייל די רומענער האבען ניט קיין אמונה אפילו צו א געטויפטען יוד.

*

ארץ ישראל. — וועגען די יפו'ער שולען. אין די צייטונגען איז געדרוקט א קארעספאנדענץ צווישען דעם פרעזידענט פון דער אליאנס ה' לעווען אין פאריז און דעם פרעזעס פון אדעסער קאמיטעט ה' גרינבערג. ה' גרינבערג שרייבט צו לעווען, אז דאס פראגראם וועלכעס די אליאנס האט געשיקט פאר דער יפו'ער שולע שטימט נישט מיט די פארדערונגען פון אדעסער קאמיטעט; דער לעהרער ה' יצחק עפשטיין איז נישט בעשטימט געווארען אלס משגיח אויף דער שולע מצד פון קאמיטעט אזוי ווי ער האט פערלאנגט. אויך איז צו קליין די צאהל פון די לעהרער, און די בעשטימטע לעהרער קענען נישט אזוי פיעל העברעיש אז זיי זאלען קענען פיהרען די יודישע למודים ווי עס דארף צו זיין. די חובבי ציון זענען זעהר אנצופרידען מיט דער ידיעה, אז אויף בעפעהל פון דער אליאנס איז פערקלענערט געווארען דאס פראגראם פון די יודישע למודים אין דער יפו'ער מעדכען-שולע. די חובבי ציון וועלכע פערשטעהען די וויכטיגקייט פון קינדערערציהונג, האלטען זיך פעסט ביי זייער מיינונג, אז די יודישע קינדער מוזען בעקומען א יודישע ערציהונג, און אז העברעאיש זאל זיין די אפיציעלע שפראך. בכלל האבען די יפו'ער שולען א בעזונדערע בעדייטונג און מען קען זיי נישט פערגלייכען צו אנדערע יודישע שולען אין מזרח. יפו איז א מיטעלפונקט פאר די יודישע קאלאניסטען און ארץ-ישראל און די יפו'ער שולען דארפען דיענען אלס מוסטער פאר אלע שולען אין די קאלאניעס. מיר זענען זיכער אז דער קאמיטעט וועט ערפילען אונזער פארדערונג, כדי מיר זאלען קענען ארבייטען צוזאמען פאר די שולען א. ז. וו.

ה. נ. לעווען האט געענטפערט אויף דעם בריעף, אז דאס פראגראם פאר דער יפו'ער שולע איז דיזעלבע וועלכע איז צוזאמענגעשטעלט געווארען אין פאריז דורך ה"ה ביגאר און ברב"ש, און נאך איהר וועט ווערען געפיהרט די שולע. לויט דעם פראגראם איז אין די ניעדריגע קלאסען די העברעאישע שפראך די איינציגע, וועלכע ווערט בענוצט ביים לערנען, און אין די העכערע קלאסען ווערט געלערנט העברעאיש 3 שעה אין טאג. דיזעלבע פראגראם וועט ווערען פון איצט אן איינגעפיהרט אויך אין דער מעדכען שולע. ה' יצחק עפשטיין קען אלעמאל בעזוכען די שולען און אייך מודיע זיין ווי עס געהט אלעס צו. מיר האפען אז די ווערטער וועלען בערוהיגען די חובבי ציון א. ז. וו.

— יצחק פערנאנדעץ, דער פרעזעס פון קאנסטאנטינאפאלער אבטהיילונג פון חברת „כל ישראל חברים", האט געקראגען די ערלויבניש פון דער טערקישער ממשלה, אז יודען וואס וואהנען אין ארץ ישראל סיי טערקישע און סיי אויסלענדערשע אונטערטהאנען מעגען פריי קויפען ערד, וואס הייסט „מירי" (דארפישע) און זי איינשרייבען אויף זייערע אייגענע נעמען. („Jewish Chronicle")

שולמית.

אדער

די ליעבע פון שיר השירים.

אויף א גרינבעגראזטע וויזע,
ביי א זילבער־קלארע טייכעל,
רונד בעפוצט מיט יונגע פאלמען,
איבער זיי די גאלדנע זון –

זיצט דעם מזרח'ס שענסטע טאכטער,
ביי דעם קעניגס רייכסטע סטאדע;
זיצט שולמית, די פאסטושקע,
ביי די שענע ליעבע שאף.

קוים מאכט אויף דער יונגער מארגען
זיינע גאלדנע, זיסע ברעמען
אויף די פעלדער גרין און טויהיג,
ווערט בעגריסט ער פון איהר בליק,

און דער אויפגעוועקטער הימעל
צינד'ט זיך אן ווי פלאקריג פייער
פון איהר שעהנהייט.– און פאר ליעבע
ווערט דער טאג צוגליהט און הייס.

און דער גרויסער, גרינער וואלד חאפט
פלוצלינג אויף זיך א פערליעבטער,
און ער פרעגט דורך טויזענד פייגעל
אויב נאך שענערס איז פאראן?

און דער גאנצער גאלדנער מזרח
ענטפערט „ניין", איהם, און די הויכע
שטאלצע פאלמען זאגען „ניין", איהם,
„ניין", זאגט די נאטור אליין.

איהר צו מאלען איז א פרופונג,
איהר צו שילדערען – אונמעגליך!
וועלכער פינזעל! וועלכע פעדער!
וועלכער קינסטלער! וועלכע קונסט!

לאקען ווי געקרויזטע שטראהלען
שפרייטען זיך ארום אלבאסטער –
קלארע, אבגערונדעטע און
פיין געגלעטע שולטער צוויי.

די פיגורע שטאלץ און פאלמיג,
אויסגעגאסען איז א קלארקייט
אויף די קונציג אבגעטאקטע,
סאמעט־גלאטע שוואנענהאלז.

שווארצע קארשען־אויגען גלענצען
איבער צוויי קאראלענרויטע –
באקען, איבער פורפור רויזע –
ליפען פריש ווי אנהויב מאי.

אין איהר מינע טהראנט דאס לעבען;
רוהט די פרייד פון אלע וועלטען,
אין איהר בליק – א געטליך פייער
וועקט צום הימעלס העכסטע לוסט.

און די רייכסטע קרוין פון מזרח
– פון דעם קליגסטען קאפ געטראגען–
ליגט צו איהרע פיס געבויגען
האלב פערדונקעלט, גאנץ פערשעמט.

דען געזאגט האט מען דעם מלך
פון דער וואונדער־שענע מיידיל,
און ער זעהט זי, און פערליעבט זיך,
און ער ציטערט, און ער רעדט:

„אלע בלומען פון דעם שרון,
פון דעם זתים אלע עהלבערט
אלע צעדערן פון לבנון,
כרמל, חרמון – זענען מיין"

„דורך מיין וואונש און דורך מיין ווילען
ווערט געפלאנצט און אויך געריסען
העלדען, פירסטען, פרינצען קעניגען
פאר מיין וואָרט – עס מוז געשעהן"

„צו די פייגעל אין דער לופטען
רייד איך, צו די ווילדסטע חיות,
אי דעם נאכטיגאלען־טרילער
קען איך, אי דעם ברום פון לייב".

„ווילדע רוחות וועלכע הערשען
אין די פוסטקייט פון די וועלטען
רוף איך מיט מיין וואָרט, זיי קומען
קומט דער שטן מיט זיין ווייב."

„אין מיין חכמה לייכט דער הימעל,
אונ די גרינע וויזען שמעקען
אין מיין זינגען. מיינע אוצרות
זענען פיעל און אהן א גרונד".

„מיט בריליאנטען צאהל איך, קרוינען
שענק איך וואו מיין שווערד איז טעמפע,
שלמה, איז מיין נאמען, מיידיל,
און דו פאשעסט מיינע שאף".

„אין דעם שרון פון דיין הערצען
וויל שפאצירען מיין נשמה,
אין דעם טויה פון יענע בלומען —
וויל זיך טובל זיין מיין גייסט."

„ליעבעס־דורסט פערברענט דאס הערץ מיר,
נאר דער לעבענדיגער נעקטאר
וואס בעטויהט די פורפור רויזע
ליפען דיינע, לעשט מיין בראנד."

דאך געבויגען האט זיך קיין מאל
א נשמה פאר א סצעפטער,
פאר א שווערד די ריינע אונשולד,
און א הערץ פאר א מאנארך.

ליעבע קויפט מען גישט פיר קרוינען.
בלומען וועלכ' אין הערצען בליהען,
— ווען זאגאר ביי א פאסטושקע —
רייסט דער שטארקסטער קעניג ניט,

און געענטפערט האט די שענע:
„גרויסער הערשער, אייער עהרע
וועט ערלויבען מיין נשמה
אייך צו זאגען וואס זי פיהלט".

און די זילבערקלארע פינגער
האבען אויס די גאלדנע סטרונעס
פון א כרובים־זיסע הארפע,
אויסגעקוסט דאס שענע ליעד:

„אונטער די בערגעליך
פיטערט א פאסטוכיל,
(היט דיינע טשערעדעס
לוסטיגע רינדער)
ער איז דער ליעבליכסטער,
ער איז דער טהייערסטער.
ער איז דער שענסטער
פון אירדישע קינדער."

„ער איז פון טויזענדער
אויסערוועהלט־איינער נור!
פונקט ווי די צעד'רען
אין גרינעם לבנון.
ליעבער פון פרינצען און
קעניגע, טהייערער
איז מיר מיין ליעבער
פון מילי מיליאנען."

„בעסער פון ויינען נאך
זענען דעם ליעבענדענס
זיסע, געווירציגע
קושען צו טרינקען.
הימלישע וואוילטאגען
פיהל איך, ערקוויקונגען!
שטיל אין ניין היילינען
ארעם צו זינקען".

„דארט וואו זיין אטהעם וועהט
פיהל איך א זעליגקייט;
דארט וואו זיין בליק ערשיינט —
אייביגעס לעבען.
זאגט מיר, א, שעפעליך!
הערצענס פערטרויטעסטע:
קען מיר דער הימעל נאך
העכערעס געבען?"

„זאגט מיר, איהר בערגעליך
גרינע און שענענקע,
ליעבינקע פייגעליך,
רעדט פון דער לופטען!
קען איך מיין הערציגען
אויסבייטען? ענטפערט מיר!
איהם, מיין איין איינציגען,
גינגאלד געפרופטען?"

„שוין דאכט מיר הער איך איהם
צווישען די צעדערען!
זינגענדיג שפאנט אויף
די בערג שוין מיין ליעבער.
ציטער ניט, הערץ מיינעם!
פיבער ניט, פלאטער ניט,
זאנסט שטארב איך ליעבענדיג,
טראג דאס ניט איבער".

* * *

פון די לעמעליך קיין מעקען,
פון די פייגעליך קיין פיפצען,
פון די פליגעליך קיין זשומזשען,
פון א ווערימיל קיין ריהר.

פון דעם טייבעלע קיין מורמעל,
פון א בוימעלע קיין שאקעל,
פון א בלעטעלע קיין שעפטשע,
פון א צווייגעלע קיין וויעג.

שטיל די וואלקען אין דער לופטען,
פון א ווינטעלע קיין וועהען,
פון א בערגעלע קיין וינקען,
פון דעם הימעל קיין געשטער.

ווען דער שענסטער'ם זיסטע קלאנגען
האבען מיט דעם שענסטענס אויבען
אויף די בערגער זיך געטראפען,
און צוקושט זיך אין דער לופט.

און פערשעמט האט זיך דער קעניג:
„זי פערבייט מיך אויף א פאסטוך".
און ער איז אוועק געבראכען
אויף די פארפומירטע בערג.

מאררים ראזענפעלד.

דאס שבת־דיגע היטעל.

(ערצעהלונג)

פון מ. ספעקטאר.

(ענדע).

III.

די פוהר איז שוין אריבער דעם בארג און קאטשעט זיך איצט אויף א גלייכען וועג, וואו מען זעהט ווייט ארום און ארום ברייטע פעלדער בעוואקסען מיט פערשיעדענע זאנגען און קאליערענדיגע גראזען. פון העט ווייט זעהט מען איין אלטען וואלד און יונגע פער־וואקסענע וועלדליך, פון איין זייט וואלד געהט איצט אויף מיט גרויס גדלות די זון אין אלעריליי שענע געשטאלטען מיט פלאקער ברע־נענדיגע שטראהלען, וועלכע פיעל פון זיי שפיענלען זיך דורך די גרינע בוימער פון וואלד און ביי דעם העלען ליכט האבען די זאנגען מיט די גראזען אויף די פעלדער איצט אויסגעזעהן נאך שענער.

יוסעלע זעהענדיג דאס אלעס האט זיך פון גרויס פערגניגען ניט געקענט איינהאלטען און זיך אנגערופען.

— זעהט נור, שוואגער, ווי שען עס איז דא, עס איז א מחיה צו קוקען.

— אט נארישקייטען! אז גאט העלפט, מען פאהרט אויף א יריד און מען פערדיענט געלד איז אודאי גוט אין א שענעם וועטער צו פאהרען אהיים אהן א רעגען, האט נחום וועלוועל געענטפערט און זיך פערטראכט אין זיינע געדאנקען: ווי ער פאהרט איצט פון רבי'ן, זאל לעבען, געלויבט גאט, זיך אנגערעדט מיט דעם רבי'ן וויפיעל זיין הארץ האט נור געגליסט און איצט פאהרט ער אהיים אויף שבת, עס זאל נור ניט נעהן קיין רעגען, דער וועג זאל זיין א נוטער, ער זאל אנקומען אהיים פאר פריה, קענען האטש אין באד געהן לכבוד שבת... אז גאט וועט וועלען קען מען אנקומען פריי־טאג גאנץ' פריה, וועט נאך דער קירזשנער קענען יוסעלען אויפשטע־לען א היטעל פון דעם שטיקעל סאמעט... א נארישע יודענע, ווי אזוי פערגעסט מען, אז א קינד דארף האבען א שבת'דינ היטעל, בפרט נאך דאס ערשטע מאל, ווען איך דארף געהן מיט איהם אין בית המדרש דאווגען, ווי קען איך איהם אוועק זעצען ביי זיך אין מזרח וואנד אויף מיין שטאדט מיט אזא אבגעבליאקעוועט וואכענדיג היי־טעל? א הרפה פאר לייטען, ער זאל' זיין א פרעמדער וואלט מיך ניט געארט, אבער איין אייגענער שוואגער, וואס וועט מען זאגען? א נא־רישע יודענע... נאר אפשר וועט דער קירזשנער אוספעען איבערן טאג אויפשטעלען דאס היטעל פון שטיקיל סאמעט, האט זיך נחום וועל־וועל געטרייסט.

נחום וועלוועלן איז אויפגעקומען אויף דעם געדאנק, אפשר וואלט יוסעלע דעם ערשטען שבת געדאווענט אין דער היים און אויף

דעם צווייטען שבת וואָלט שוין פאַרטיג געווען דאָס שבת'דיגע היטעלי.

—נאר ווי קען איך עס טהון? האט ער ווייטער געטראכט, אַ קינד, וואָס דאַרף באַלד אָנהויבען לעגען תפילין, מאַכען אַ געוועהנונג ניט דאַווענען אין בית המדרש. די שווינער שיקט איהם צו מיר, ער זאָל געהן אין נוטען וועג אַריין און איך זאָל איהם געוועהנען צו אַזוינע זאַכען!? אַזאַ יונגיל טאָר ניט דאַווענען אין דער היים, נאר אין בית המדרש, וואָס איז, זיינע געשעפטען די גרויסע? גענוג אז מען זינדיגט ווען מען ווערט עלטער. צוליעב פּרנסה, ווען מען דאַרף מפרנס זיין אַ ווייב און קינדער מוז מען אַמאָל דאַווענען ניט אין בית-המדרש, איז אויך אַ גרויסע עולה, נאר וואָס זאָל מען טהון—פּרנסה איז אַ תּרוּץ, אָבער ניט ביי אַזאַ יונגיל...

און עס איז ביי נחום וועלוועלען פעסט געבליבען, צי וועט דער קירזשנער אוספּעען אויפשטעלען דאָס היטעל אָדער ניט, וועט ער יוסעלען סיי ווי סיי מיטנעמען דאַווענען שבת אין בית-המדרש.

די זון איז שוין געשטאַנען העכער און שאַטענס האָבען בעדעקט שטיקער פעלדער. דער גוי האט אַ קוק געטהון אויף דעם הימעל וואָס איז געוועזען לויטער.

— עס ווייזט ניט אויף קיין רעגען, האט דער גוי געזיפצט און געבעטען גאָט, ער זאָל געבען אַ רעגען,—נאָך עטליכע טעג גוטע רעגענס, וואָלט געוועזען ניט קיין שלעכטער אוראזשאי. האט ער געזאָגט.

נחום וועלוועלען איז אויפגעקומען אויפ'ן געדאַנק דער יונגער מאַן, וואָס האט פיינט דאָס ווייביל.

— עט, נאַרישקייטען, האט ער גערעדט צו זיך, איך האָב מורא פאַר איהם... עפּיס נעמט ער זיך אין דער זייט... ווי אַזוי האט עס אַ יוד, אַ חסיד, פיינט אַ ווייב? וואָס איז דער חילוק די יודענע אָדער י ע נ ע יודענע? וואָס איז מיר ליעבע, שמיבע, ווי ער זאָגט? דעם יודען איז אַזוי גוט אויף דער וועלט אַז אַנדערש האט מען איהם ניט געשלייערט—האָסט חתונה געהאט? — האָב קינדער און נאָט העלפט! ער האט מיט מיר בעפוילען צו זיינע עלטערען, אַז ווען זיי וועלען איהם ניט קומען אָבנעמען אָדער מאַכען אַ לאַר מיט אַ נט, וועט ער אַליין אַנטלויפען פון ווייביל...—נאַרישקייטען!...

— אַט באַלד וועט זיין די גרעבלער קרעטשמע, וועלען מיר דאַווענען און עפּיס עסען, האט ער לעבעדיג געזאָגט יוסעלען, רייבענדיג איין האַנד אין דער אַנדערער פון פרעגנינען.

יוסעלע האט זיך דערמאַנט אין די פוטער-בילקעס און עס איז ביי איהם געבליבען אַז ביי דער קרעטשמע וועט ער זיך בעקענען מיט דעם גוי און ער וועט איהם געבען אַביסיל אַנטרייבען. דערווייל איז יוסעלע, זעהר לעבעדיג און פרעהליך געזעסען אויף דעם בויערשען וועגעלע אויסגעבעט מיט פרישע שטרוי.. דאָס וועגעלע קאַטשעט זיך, עס קלאַפּט, עס העצקעט, עס לויפט... מען פאָהרט... עס איז אַזוי גוט און פרעהליך אויף דעם האַרצען—אַ מחיה'ניש!... און באַלד באַלד וועט זיין די גרעבלער קרעטשמע, זאָגט דער שוואָגער. וויפיעל שענע מעשות האט ער געהערט וועגען דער קרעטשמע פון גרויסע מענשען, און איצט, אַט באַלד וועט ער אַליין דאָרט זיין...

*

דעם גוי'ס תפלה איז אָנגענומען געוואָרען. נאָך גרעבלער קרעטשמע האט פּלוצים אָנגעהויבען גיסען אַ שלאַקסרעגען מיט דונערען און בליטצען און דערנאָך האט אָנגעהויבען געהן אַ שטילער רעגען ביז אויף מאָרגען פרייטאג. דער וועג איז קאַליע געוואָרען און עס איז געוועזען שלעכט צו פאָהרען.

— אַ שבת'דיג היטעל וועסט די ערשט האָבען אויף איבער אַכט טאָג! שבת, האט נחום וועלוועל געזאָגט יוסעלען, זעהענדיג ווי די קליינע דאַרפישע פערדליך געהען טריט ביי טריט און האָבען מורא, זיי זאָלען זיך ניט אויסגליטשען מיט די ניט געקאָוועטע פיס.—הלואי מיר זאָלען האָטש קענען געהן אין באַד אַריין לכבוד שבת, האט ער ווייטער געזאָגט.

יוסעלע איז איצט געזעסען אויף דער פורהר איינגעהויקערט איז דרייען און טרויריג, מיעד און ניט דערשלאָפען. פון דעם צו פיעל זיך טרייסלען אויף דעם וואָגען האט זיך איהם געוואָרפען דאָס הערציל, עס איז איהם ניט גוט אויף דעם האַרצען און ער שפייט נאָך אַנאַנד. ער גאַרט זעהר, שוין קומען קיין טאַלטשין, שוין אויפהערען פאָהרען...

ערשט עטליכע ווערסט פאַר טאַלטשין איז דאָס וועטער ווידער געוואָרען שען און דער וועג בעסער, נאַר די האָפענונג צו פאַרכאַפּען די באָד לכבוד שבת איז שוין געוועזען פאַרפאַלען, גוטע צוויי דריי שעה דאַרף געדויערן ביז מען וועט קומען קיין טאַלטשין, און צו ליכט בענשען איז מעהר ניט דאָ ווי אַ שעה' פיער, צו טרייבען די פערדליך איז אומזיסט, זיי קענען נאָך גאָר בלייבען שטעהן, דערמאַלט וועט מען מוזען אַריינגעהן צו פיס אין שבת אַריין, פון דעסטוועגען האט זיך נחום וועלוועל פון גרויס איילעניש אַליין גערוקט זיך זיצענדיג אויף דעם וואָגען, ווי גלייך מיט זיין רוקען זיך וואָלטען די מיעדע פערדליך גיכער געלאָפען.—

ווי דער וועג איז נור בעסער געוואָרען און די זון האט אָנגעהויבען שיינען, איז יוסעלע ווידער פרעהליך געוואָרען, און ווי ער האט נור פון דערווייטענס דערזעהן די שטאָדט טאַלטשין, האט ער אויסגעגלייכט די פאות, דאָס היטעל אָבגעפוצט מיט דעם אַרביל פון קאַפּאָטע, דאָס אנגעטהון גלייך, דער דאַשעק זאָל ניט אויסקומען קרום און פערשפּילעט אַלע קנעפליך פון זיין קאַפּאָטקע'לע...

IV.

מען איז אָנגעקומען קיין טאַלטשין נאָך דער באַד.

די שמחה ביי רייזלען איז געוועזען גרויס — צוויי געסט אויף שבת, דער מאַן און איהר ברודעריל. זי האט זיך אויף זיי געריכט און געמאַכט צו ליעב די געסט צוויי קוגלען אויף שבת, אַ זיסען לאָקשענעס און און אַ געבלעטערטען אַ ווייניקען.

עס איז נאָך געבליבען אַ האַלבע שעה צו ליכט בענשען. איידער וואָס, איידער ווען, איז די האַלבע שעה איבערגעלויפען און מען האט שוין בעדאַרפט געהן אין שול אַריין. אויף גיך האָבען זיך נחום וועלוועל מיט יוסעלען אַרומגעוואַשען לכבוד שבת. יוסעלע האט אָנגעטהון אַ ווייס העמד, נייע שטיוועליך, דאָס שבת'דיגע נייע קאַפּאָטקע'לע, נור דאָס אַלטע, וואָכענדיגע אָבגעבליאַקעוועט היטעלע...

—קום נור אהער, יוסעלע, האט רייזיל געזאָגט ווען ער איז שוין געוועזען אָנגעטהון, לאָם איך נור אָנקוקען מיין ברודעריל.

זי האט איהם בעטראַכט פון אַלע זייטען און געזאָגט:

— זעהר אַ שען יונגעלע, אַ שען קאַפּאָטקעלע, נור איין אַלט היטעלע... און האט אַ קוק געטהון אויף נחום וועלוועלען, ווי איינער זאָגט: „מען וואָלט איהם בעדאַרפט קויפען אַ נייע היטעלע, ווי קען מען פיהרען אַ קינד שבת אין בית-המדרש אַריין מיט אַזאַ היטעל".

נחום וועלוועל האָט פערשטאַנען איהר קוקען און האָט זיך אָנגערופען.

— דיין מאַמע ב״ה איז אזוי געוועזען צוטראָגען, אַז זי האָט איהם פערגעסען מאכען אַ היטעל און האָט מיר מיטגעגעבען אַ שטיקיל סאַמעט, וואָס איז, איבערגעבליבען פון דיין התונה קלייד, און אי״ה איבער אַכט טאָג שבת וועט ער שוין האָבען אַ שבת׳דיג היטעל.

— פון מיין סאמעט וועט זיין זעהר אַ שען היטעל, האָט רייזיל געזאָגט, וואו קריעגט מען נאָר היינט אַזאַ סאַמעט, און זי האָט דאס ברודעריל אַ קוש געגעבען זאָגענדיג דערביי—„עס וועט ניט שאַדען צום שידוך אַז דו, יוסעלע, וועסט געהן איין שבת מיט דיין וואכענדיג היטעל״.

*

זיי זענען אַוועקגעאַנגען דאַוונען. נחום וועלוועל מיט זיין גאַנ׳ץ גרויסקייט און ברייטקייט אין זיין זיידענער ראדזיוואלקע אויף די אַקסלען און נאָך איהם האָט זיך נאכגעשלעפט, אַראבגעלאָזט דעם קאָפּ און טרויריג, יוסעלע. ער איז ביי זיך ווי אראָבגעפאַלען וואָס ער געהט אין אַ נייער שטאָדט שבת אין אַ וואכענדיג היטעלע.

ווען זיי זענען אַריינגעגאַנגען אין בית־המדרש, האָט איהם נחום וועלוועל נעבען דער טיהר אָבגעשטעלט און שטיל געזאָגט:

— יוסעלע! אָט דאָ נעבען לאַנגען טיש, זעץ זיך און דאַווען.

יוסעלע האָט זיך אַנידערגעזעצט, וואו מען האָט איהם אָנגעוויזען, און נחום וועלוועל איז מיט גרויס גדלות און ברייטקייט אַרויפגעגאַנגען צו דער מזרח־וואַנד און לעבעדיג אראָבגעווארפען פון זיך די ראדזיוואלקע, אַנידערגעלעגט זי אויף דעם סטענדער און זיך געשטעלט אויף זיין שטאָדט דאַוונען, געסטאַרעט אָניאָגען דעם חזן וואָס האָט זיך שוין מיט אַ פערטעל שעה פריהער געשטעלט פאַר דעם עמוד.

יוסעלע אויף זיין אָרט האָט זיך שטיל און ערנסט געשאקעלט איבער זיין סידור׳ל און אויך זיך געסטאַרעט דעריאָגען דעם חזן.

נאָך דעם דאַווענען האָט דער חזן גלייך אראָבגעווארפען פון זיך דעם טלית אין איז צוגעאַנגען צו נחום וועלוולען, געזאָגט אַ גוט שבת און איהם אָבגעבען אַ ברייטען „שלום עליכם״. ארום נחום וועלוולען האָט זיך באַלד אַרומגעשטעלט אַ רעדיל בעלי־בתים פון מזרח און׳ שפיגעל וואַנד און מען האָט מעהר ניט געהערט ווי: „שלום עליכם״—„עליכם שלום״, „וואָס הערט זיך עפּיס אין טאַלנע?״, „וואָס מאַכט דער רבי״?, „ווי האָט דער רבי געפּראַוועט דעם שבת׳דיגען טיש?״ א. ד. ג. און נחום וועלוועל האָט מיט גדלות גענטפערט יעדען מיט האַלבע ווערטער, וועלכע יעדער האָט געהאַפּט און געשלונגען.

*

אין דערזעלבער צייט נעבען טיהר ביים לאַנגען טיש, וואו עס זענען געשטאַנען אָרימע יודען מיט יונגליך, האָט זיך אַרומגעדרעהט פייטעל קאַרעק, אַ יוד פון מיטעלע יאָהרען מיט איין אויסגעדאַרט פערטרויערט פנים און מיט איין אַקסעל העכער פון צווייטען, נאָר מיט גוטע גלאנצענדיגע אויגען. ער פלעגט זיך אלע שבת און יום־טוב אָבגעבען מיט צוטהיילען די בעלי-בתים „אורחים אויף שבת״. אויך איצט האָט ער יעדען בעל־בית, וואָס איז נאָך דעם דאַוונען ארויסגעגאַנגען פון בית־המדרש, געגעבען „איין אורח״. פייטעל איז אויך צוגעאַנגען צום פרעמדען טרויעריגען יונגעלע מיט דעם אַלטען היטעלע און האָט איהם געזאָגט אָנווייזענדיג אויף איין בעל־בית מיט אַ גרויער לאַנגער באָרד.

— יונגעלע! געה מיט ר׳ בערעש׳ען.

און יוסעלע איז אַוועקגעגאַנגען מיט ר׳ בערעש׳ען.

ווען עס האָבען זיך געענדיגט די אַלע שלום עליכם׳ס, וואָס מען האָט אָבגעגעבען נחום וועלוולען, און ווען ער האָט זיך אָנדערצעהלט אביסיל נייעס פון רבי׳ן, האָט ער ווידער מיט גדלות אָנגעטהון די ראַדזיוואלקע אויף די אַקסלען און זיך געלאָזט ארויסגעהן פון בית־המדרש. ער איז געקומען צום לאַנגען טיש און זעהט ניט יוסעלען, ער זוכט איהם איבער דעם גאַנצען בית־המדרש, ער איז ניט דאָ...

— האָט איהר דאָ ניט געזעהן א פרעמד יונגעלע? האָט ער ביי איינינע געפרענט.

— מיט איין ניי קפּאָטקעלע און מיט איין אלט היטעלע?... האָט פייטעל קאַרעק איבערגעפרעגט.

— יאָ, יאָ... מיט איין אַלט היטעלע... וואו איז ער?

— ר׳ בערעש האָט איהם גענומען פאַר איין אורח אויף שבת, האָט פייטעל געענטפערט.

— ווען? וואָס? וואָס הייסט דאָס? האָט ער געפרעגט דערשראָקען.

— אָט נור וואָס איז ער מיט איהם אַוועקגעגאַנגען, איהר ווילט איין אורח אויף שבת?—עס זענען געבליבען נאָך אַ פּאָר אורחים, האָט פייטעל געזאָגט און איהם אָנגעוויזען אויף איינעם, נאר נחום וועלוועל האָט מיט כעס אַ געשריי געגעבען אויף איהם.

— בהמה! און איז געשווינד אַרויסגעלאָפען פון בית־המדרש, ער איז געלאָפען אָהן אָטהעם ווי א משוגענער און ווען איינינע האָבען איהם אין גאַס אָבגעשטעלט און געפרעגט: „וואָס איז? וואָס לויפט איהר?״ האָט ער זיך אפילו ניט אומגעקוקט און געהאלטען אין איין לויפען. איינינע פון ציקאַוויקייט זענען איהם נאָכגעלאפען, אפשר ברענט הס־ושלום אדער זיין ווייב געהט צו קינד.

ערשט אויף דעם מאַרקפלאַטץ האָט נחום וועלוועל דערזעהן פון ווייטענס ר׳ בערעשען.

— ר׳ בערעש! ר׳ בערעש! האט ער ניט מיט זיין קול אָנגעהויבען שרייען, שטעהט נור, וואַרט נור אויס!...

ר׳ בערעש איין אלטער טאלטשינער בככודיגער בעל־הבית מיט אַ לאַנגער ווייסער באָרד, האט זיך מיט פערוואונדערונג אַנידערגעשטעלט, און יוסעלע, וואָס איז איהם נאכגעגאַנגען, האט זיך אויך אבגעשטעלט.

— קום! האט געזאגט נחום וועלוועל און קוים חאפענדיג דעם אָטהעם האָט ער אנגענומען יוסעלע ביים הענדטיל און געוואלט מיט איהם אַוועקגעהן:

— וואָס הייסט „קום?״ האט ר׳ בערעש אָנגעחאַפּט יוסעל׳ען ביי דער אנדערער האַנד—ער איז מיין אורח אויף שבת.

— רעדט ניט קיין נאַרישקייטען, ר׳ בערעש! האט זיך נחום וועלוועל אנגערופען מיט כעס.

— וועמען זאָגסט דו „נארישקייטען?״ דו שקאָטץ, דו ווייסט אַז איך האב שוין אַזוינע קינדער ווי דו, מיט וועמען רעדסט דו עס אזוי? דו מיינסט, אז מען קומט פון רבי׳ן, מעג מען שוין זיין איין עזות־פנים און ניט האָבען קיין דרך־ארץ פאַר איין אלטען יודען

האט ר׳ בערעש געזאָגט מיט כעס און אַ גלעט געטהון זיין לאנגע באָרד, ניט אָבלאָזענדיג מיט דער צווייטער האנד יוסעלען.

— דאָס יונגעלע איז מיין אורח! האָט נחום וועלוועל שוין געזאָגט ווייכער.

— ניין, ער איז מיין אורח! האָט ר׳ בערעש געטענ׳עט, האסט דו געזאלט זאָגען אין בית־המדרש, וואלט מיר פּייטעל געגעבען איין אנדער אורח, דאָס דאברי מזל פעהלט ב״ה ניט ביי יודען, עס זאָל אַזוי ניט פעהלען אלדעם גוטס פאַר כל ישראל. איצטער אז איך בין שוין באַלד נעבען מיין שטוב, וויל ער צונעמען מיין אורח. וואו וועל איך אַזוי שפּעט נעמען איין אנדער אורח אויף שבת? געלויבט גאט זינט איך בין בעל־בית איז מיין טיש ב״ה ניט געוועזען אָהן קיין אורח, ווי געפעלט עס אייך אזא עזות פון אַ יונגען מאן? האָט זיך ר׳ בערעש געווענדעט צום עולם, וואָס האט זיי ארומגעשטעלט— קום יונגעלע מיט מיר! האט ער געשלעפּט יוסעלען.

— ער איז מיין שוואָגער... האט נחום וועלוועל קוים אויסגערעדט.

— אייער שוואָגער? האָבען אלע מיט גרויס פערוואונדערונג געפרעגט.

— וואס הייסט אייער שוואָגער? האָט ר׳ בערעש געפרעגט ניט פערשטעהענדיג.

— מיין ווייבס אַ ברודעריל... ער איז געקומען צופאָהרען מיט מיר... האָט נחום וועלוועל ערקלערט און יוסעלע, ביי וועלכען עס האבען זיך שוין לאַנג געשטעלט טרעהרען אין די אויגען, האט זיך אויף אַ קול צוויינט.

— אַזוי?! האבען אַלע אויסגעשאָסען מיט אַ געלעכטער.

— פאַר וואָס זשע האָט פּייטעל קארעק מיר איהם געגעבען פאַר איין אורח? חאָט ר׳ בערעש געפרעגט, שוין אָבלאָזענדיג יוסעלע׳ס הענדטיל.

— ווארען פּייטעל איז אַ נרויסער בהמה...

— ווארען איהר זענט אַליין אַ גרויסע בהמה! האט זיך פּייטעל אָנגערופען וואָס איז שוין אויך אהיים געגאַנגען און זיך אָבגעשטעלט נעבען רעדיל מענשען—א בהמה זענט איהר אַליין! האָט ער ווייטער געזאגט, ווארען אַ שוואגער לאָזט מען ניט אבער צווישען די אָרימע לייט ביי דער טיהר, נאר מען האלט איהם נעבען זיך אין מזרח וואַנד.

דער עולם האט ניט אויפגעהערט לאַכען, און נחום וועלוועל מיט דעם פערווייינטען יוסעלע זענען מיט אראָבגעלאָזטע קעפּ טרויריג געגאַנגען אהיים, וואו רייזעל מיט די קינדערליך האָבען אויף די טייערע געסט געוואַרט מיט דעם שבת׳דיגען טיש.

— וויין ניט, יוסעלע, און זאלסט אין דער היים קיינעם ניט דערצעהלען, האָט נחום וועלוועל זיך געבעטען און איהם געגלעט ביים בעקעל,—אי״ה, איבער אַכט טאָג שבת וועסט דו שוין האָבען אַ שבתדיג היטעל.

יוסעלע, וואס האָט צוגעזאַגט דער מאמען, אַז מען דאַרף יעדען פאלגען, האט טאקע קיינעם ניט דערצעהלט און דעם צווייטען שבת איז טאקע יוסעלע פרעהליך געשטאנען אין מזרח וואַנד נעבען שוואָגערס שטאָדט אין א ניי שבת׳דיג סאמעטען היטעלע, און אלע יונגליך האָבען זיך איהם ארומגעשטעלט, בעטראכט, בעטאפּט, געגלעט און געשאצט דאָס נייע שבתדיגע היטעלע...

שלוחים.

(פאַנטאזיע).

עס ס׳איז ביי נאַכט. אַלע שלאָפען.

נאַר דער בלאַהער הימעל, די גרויסע ליכטיגע לבנה, די גאָלדענע שטערענדליך, זיי רעגירען יעצט, זיי וואַכען און לעבען, ווען אַלע שלאָפען.

אַ קליין ווינטעלע בלאָזט.

ער יאגט זיך און יאגט זיך פון אויר אין הימעל אַריין, זוכט צווישען די טויזענדער שטערען־ליכט אַ קליין קוים שיינענדיג שטערענדיל און רוימט איהם איין א סוד. דאָס שטערענדיל ווערט פערוואונדערט, אַ ביסיל פערטראַכט, אבער באַלד גיט עס זיך אַ לאז, און מייד אַלע שטערען אויס, ביז עס קומט צו אַ צווייטען קליין שטערענדיל און איז איהם מוסר דעם סוד, וואס דאס ווינטעל האט איהם געזאגט.

ביידע קוקען זיך פערוואונדערט, ליעבליך אָן, ווערען אַ ביסיל טרויעריגער, אבער באַלד צושיידען זיי זיך און צוגעהן זיך אויף צוויי פערשידענע וועגען.

איין שטערענדיל קומט אָן פאַר אַ קליין הייזיל און קוקט אַריין דורך דעם שפּאַלט פון לאָדען.

אין שטוב זיצט זיך אַ מיידעלע אַליין, פערטהון אין שטיקען אַ תפילים־בייטעלע, ביי דער שיין פון אַ קליין לעמפּעלע.

אַ הויך שען מיידעלע, רויטע לייגליכע בעקליך, בלאָהע, פלאַמענדיגע אויגען און לאַנגע, בלאָנדע האר.

אַ וואָלקען פון טרויער, צניעות און פרומקייט ליגט אויף איהר שען פנים׳יל.

דאָס מיידעלע זיצט פערקלערט און העפט.

באַלד לייגט זי אַוועק די נאָדעל און קוקט מיט טרויערקייט און וועהמוטיגקייט אויף דעם תפילים־בייטעלע.

דאָס שטערענדיל אויבען האט באַלד פערשטאַנען, אַז אט דאָס איז דאָס מיידעלע, וואָס זי האָט פערטרויט איהר סוד דעם ווינטעל.

דאָס שטערענדיל האָט געשמייכעלט און האָט זיך בעהאַלטען, אַז דאָס מיידעלע זאָל איהם נישט זעהען.

דאָס מיידעלע האָט זיך אַרומגעקוקט, אויב קיינער זעהט נישט, קיינער הערט נישט, און קוקענדיג אויפ׳ן תפילים־בייטעלע האָט זי אַזוי געזאגט:

בהור׳ל, בחור׳ל, דו, וואָס דו האסט די גרויסע ריהריוודיגע אויגען, אַזאַ טרויעריג ליעבליך פנים, וואס דו האָסט אַזוי מילד ליעב און אונפערשעמט געקוקט אויף מיר, קום יעצט צו מיר. זעץ דיך דאָ אַנידער און קוק מיר גלייך אין די אויגען אַריין. — מיר וועלען זיך גאָר נישט שעמען.

ווינטעל, ווינטעל, וואָס דו יאָגסט אומעטום, פליה אַהין, קום אַהין, צו דעם בחור׳ל, זאג איהם ווי איך קלער פון איהם, ווי איך זאָרג פון איהם. זאָל ער נישט זיין בעזאָרגט, זאָל ער נישט זיין טרויעריג, איך העפט פאַר איהם אַ תפילים־בייטעלע.

דאָס מיידעלע האט זיך פערקלערט פערטראַכט, און אַ ציטערדיגע טרעהר האָט זיך בעוויזען אין איהר אויג.

דאָס שטערענדיל האט געשמייכעלט און איז זיך אַוועקגעפלויגען.

***

דאָס צווייטע שטערנדיל איז אויך אַוועקגעפלויגען און איז אנגעקומען פאַר א קליין הייזיל.

דורך אַ שפאַלט פון לאַדען האָט ער געזעהען:

עס זיצט זיך אַ בחור'יל פערזאָרגט, פערקלערט איינגעבויגען צו דער גמרא און לערענט מיט אַ טרויעריגען שטילען ניגון.

— דאָס שטערנדיל האָט באַלד פערשטאַנען, אַז דאָס איז דאָס בחור'ל, וואס האָט דעם סוֹד פערטרויט דעם ווינטעל.

— דאָס שטערנדיל האָט געשמייכעלט, זיך בעהאַלטען און אַריינגעקוקט דורך'ן שפאַלט פון לאַדען.

באַלד האָט דאָס בחור'יל אויפגעהערט צו לערנען, אַרויפגעטהון די האַנד אויפ'ן שטערן און האָט זיך פערטראַכט.

ווינטעל, ווינטעל, דו בלאָסט אומעטום, קומסט אומעטום, פליה, פליה ווייט אַוועק, ביז דו וועסט קומען צו דעם מיידיל מיט די גרויסע בלאָהע אויגען, וואָס קוקען אַזוי טרויעריג און פערשעמעדיג — גיב איהר אָב אַ גרוס פון מיר!

„זאָג איהר, ווינטעלע, איך קלעהר פון איהר, איך דענק פון איהר. איך לערן פאַר איהר און שענק איהר אַוועק מיין גאַנצע תורה.

„קלערט זי חאָטש פון מיר, דענקט זי חאָטש פון מיר? זאָג מיר, ווינטעלע! זאָג מיר!".

דאָס שטערנדיל האָט נעהערט, זיך אויסגעלאַכט און איז אוועקגעפלויגען.

די שטערנדליך זענען געפלויגען פון טהאָל צו טהאָל, פון באַרג צו באַרג, פון וואַלד צו וואַלד, ביז ווי האָבען זיך געטראָפען.

זיי האָבעןביידע געשמייכעלט.

— האָסט געהערט?

— יאָ, און דו?

— אויך.

זיי האָבען ווייטער געשמייכעלט שעמענדיג, זיי האָבען זיך נישט געקענט איינס דאָס צווייטע אָנקוקען.

זיי האָבען זיך עפּיס געסוד'עט און זענען זיך ביידע פונאַנדערגעפלויגען.

דאָס שטערנדיל, וואס איז געווען ביים בחור'לס הייזיל און האָט אַלעס געהערט, איז אַוועקגעפלויגען צו דעם מיידיל'ס הייזיל.

ער האָט זיך אַנידערגעשטעלט אַנטגעגען אַ גרויסען שפאַלט פון לאָדען, געשיינט, געפונקעלט. אַלעס העל געמאַכט, אַלעס בעלויכטען, ביז דאָס מיידעלע האָט אויף אידם אַקוק געטהון.

און ער האָט אַזוי געזאָגט:

„זיי נישט פערזאָרגט, דו מיידעלע, איך קום יעצט פון בחור'יל ער קלערט פון דיר, דענקט פון דיר שטענדיג, ביי'ם לערנען, ביי'ם דאַווענען, ער גריסט דיך און שענקט דיר זיין תורה פאַר אַ כלה מתנה".

דאָס מיידעלע האָט זיך פערשעמט, אראבגעלאזט דעם קאָפּ און האָט זיך פערטהון אין העפטען.

און אַלע ווילע וואַרפט זי פערשעמט אַ גנבה'שען בליק אַהין צום שטערנדיל אויב ער שטעהט נאָך.

דאָס שטערנדיל איז אַוועקגעפלויגען...

דאָס צווייטע שטערנדיל, וואָס איז געווען ביי'ם מיידעלע, האָט זיך אהינגעלאָזט צום בהור'לס הייזיל, זיך געשטעלט אַנטגעגען אַ גרויסען שפאַלט פון לאדען און האָט געלאָכטען, געשימערט, ביז ער האָט פערטומעלט דאָס בחור'ל פון לערנען.

דאָס בחור'ל האָט אויף איהם אַקוק געטהון, און דאָס שטערנדיל האָט איהם אַזוי געזאָגט:

„זיי נישט פערזאָרגט, זיי נישט פערקלערט, דו בחור'ל! דאָס מיידיל קלערט פון דיר, דענקט פון דיר, ביי טאָג און ביי נאַכט, זי גריסט דיך און העפט פאַר דיר איצט אַ תפילים־בייטעלע—אויף חָתָן מַתָּנות."

דאָס בחור'ל האָט זיך פערשעמט, אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ צו דער גמרא אין האט ווייטער געלערענט, נאָר יעדעס מאָל האט דער בחור אַרויסגעגנב'ט פערשעמט זיין בליק אַהין צום שטערנדיל, אויב ער שטעהט נאָך.

דאָס שטערנדיל איז אַוועקגעפלויגען.

* * *

עס פליהען די שטערנדליך איבער טאָהל, איבער באַרג, איבער וועג, איבער שטעג. זיי האָבען זיך ביידע פערשעמט...

נישט געסוד'עט, נישט געקוקט, פערשעמט זענען זיך ביידע דורכגעפלויגען.

— עס יאָגען די צייטען, אַזוי ווי ווינטען וואָלטען זיי געיאָגט. דאָס מיידיל מיט דעם בחור'יל האָבען זיך ביידע צוזאַמען געטראָפען.

נישט געקוקט, גישט גערעדט — נאָר פערשעמט רויט אויף די פנים'ער, אראָבגעלאָזט דעם קאָפּ זענען זיך ביידע פארבייגעגאַנגען.

שלום אש.

בארג אראב.

(פארטזעצונג)

נישט פיעל רוהיגער שלאָפט רבקה אין אַלטענס בעט. אינ'ם יונגען קאָפּ וואַלגערט זיך אַרום אַ געדאַנק וואָס לאָזט נישט פעסטער איינשלאָפען... אַ "בענענגניש" האָט זי געהאָט!

איינמאָל פאַרנאַכט, אַהיים געהענדיג פון פאַבריק, האָט זיך איהר אויפ'ן טרעטואַר אַ יונגער מאַן בעגעגענט, זי געהט גלייך, מיינט, ער וועט אָבטרעטען, ער טהוט עס אָבער נישט און קוקט איהר נאָך גלייך אין פּנים אַריין מיט אַזוינע צוויי לוסטיגע לאַכענדיגע גראָהע אויגען, אַז זי איז רויט געוואָרען, גענומען אין אַ זייט און געלאָזט זיך אַהיים מיט געשווינדערע טריט. נעמענדיג אין אַ זייטען־גאַס, האָט זי זיך דאָך נישט נערנווילינג, אומגעדרעהט, און דערזעהען, אַז ער שטעהט נאָך, ער שטעהט אויפ'ן זעלבען אָרט און קוקט איהר נאָך מיט'ן אייגענעם שמייכעל, מיט די צוויי שורות ווייסע ציין.

"זי וועט עס חנה'ן דערצעהלען", טראַכט זי און האָט עס דאָך נישט געטהון. "וואָס וועט זי, די אָרימע קראַנקע חנה, פערשטעהן?"

עטליכע טעג שפעטער איז ער איהר ווייטער אַקעגען געקומען. דאָס האַרץ הייבט איהר אָן געשווינדער צו קלאַפּען, זי שעמט זיך אויפצוהייבען די אויגען, געהט געשווינד פאַרביי, נאָר אַזוי אומגעלימפערט, אַז זי איז שיער נישט געפאַלען אויפ'ן גלאַטען טרעטואַר.

אין גאַנג דאַכט זי איהר, אַז זי פיהלט, ווי זיין העלער, לוסטיגער שמייכעל, גליטשט זיך איהר הינטען אויפ'ן בלויזען האַלז; זיין בליק שרעקט איהר; עס דאַכט זיך איהר, אַז אַלע אין גאַס קענען עס זעהן! און ענטלויפט נאָך געשווינדער. איין מאָל איז ער איהר ווי פון אונטער

דער ערד אַרויסגעוואַקסען, זי האָט אויסגעשריען: אָח! און ער שטעהט איהר אקעגען און פֿערשטעלט דעם וועג.

— דאַכט זיך, — מאַכט ער — איך האָב דאָס גליק זי צו קענען, פֿרייליין!

„פֿרייליין" האָט ער געזאָגט!

דאָך ווערט זי בייז, מיידט איהם אונגעדולדיג און נאָך האַלב דער־שראָקען אויס; און דאָך, מוז זי זיך זאָגען, אַז אַ שטימע האָט ער זעהר איין אַנגענעהמע, „אַ גאָלדענע שטימע", זאָגט איהר אונטער דאָס האַרץ. „אַ סאַמיטענע דערצו"...

פֿון דעמאָלט אָן טרעפֿען זיי זיך כמעט יעדען אָבענד: זי רעדט נישט צו איהם, שווייגט, נאָר ענטלויפֿען ענטלויפֿט זי נישט... ער פֿיהרט זי שטילשווייגענדיג אָב ביז דער פֿאַבריק, פֿון פֿאַבריק פֿאַרנאַכט אַהיים, זי האַלט זיך אָפּט נישט איין, און וואַרפֿט אויף איהם אַ בליק פֿון דער זייט... די וואָנסאַליך זיינע... און דערויף ענטפֿערט ער מיט נאָך אַ ליכטי־גערן שמייכעל... מאָדנע אויגען האָט ער... טהייל מאָל, דאַכט זיך, פֿליהען פֿון זיי גאָלדענע שטראַהלען!

דערווייל איז מען דערפֿון געוואָהר געוואָרען אין פֿאַבריק; חַבֵרֹ־תאָרען האָבען בעמערקט און געמאַכט דערפֿון אַ גערעד. מען לאַכט פֿון איהר, מען וויצעלט אויף איהר חשבון.

— יונגהייט — נאַרהייט, — זאָגט מען, — היינט ענטלויפֿט זי, מאָרגען וועט זי נאָכיאָגען...

„נישט דערלעבען וועלען זיי עס" טראַכט רבקה.

— זי וועט אַרויסשטעקען די צונג — ווי אַ שעפּס צו זאַלץ... וואו נעמט מען עס...

רבקה פֿערבייסט די ליפּען און שווייגט.

— אוי אַ שענער יונג, — זאָגט מען, — אַ גאָלדענער יונג! האָהר — אויגען — אַ נאָז ווי אָבגעטאָקט. פֿון וועסטענטאַש שלעמפּערט זיך נאָך אַ גאָלדענע קייט מיט אפשר צעהן גאָלדענע ברעלאָקען!

רבקה פֿיהלט זיך אַביסיל שטאָלץ.

— אפשר טאָמבאַק, איז איינע מסופק.

— חלילה! טראַכט רבקה... אַנדערע זאָגען אויך:

— געה שוין געה... מען זעהט - אַ גבֿיריש קינד!

וואונדערט מען זיך נאָך מעהר:

— ווילסט נאָך נישט שפּיעלען קיין ליעבע, — נאָך צייט! נאָר שֵׂכֶל האָב, רעד אַ גוט וואָרט, נעם קליינע מתּנות, האָפּ איין אָנבייסען... צו־קערקים... בילעטען אין טעאַטער אַריין!

עמייך לאַכט העל אויף:

— אוודאי! נעמען ווי אַ בייז פֿערד ... נור גענאַרען זיך לאָזען, נישט! אַ מכּה זיי! לאָזט זיך ענדליך הערען די עלטעסטע מיט'ן לאַנגען, בייניגען פּנים פֿערשפּיצטער נאָמבע און זייטיגע, גרינליכע בליקען — טע, טע, טע, אַ קליינינקייט וואָס דאָס האָט צו פֿערנאַרען! חוּפּה שטאַנגען וואַרטען, הבדלות שוין גרייט. נדן ווי הייסט? אַ שָׁלָל! שַׁדְכָנִים רייבען אָב די שוועל, חתנים רייסען די טיהרען! נור נישט גענאַרען...

רבקה פֿערבייסט שאַרפֿער די ליפּען, בויגט טיעפֿער דעם ברענענ־דיגען קאָפּ איבער דער אַרבייט און צוויי הייסע טרעהרען פֿאַלען איהר אויף די הענד ביי דער מאַשין.

דאָס לאָזט זי נישט שלאָפֿען!

ניין! זי וועט גאָר נישט, גאָר נישט נעמען!

קיין בילעט אין טעאַטער אַריין, אוודאי נישט!

איינמאָל האָט מען זי פֿערהאַלטען ביז שפּעט ביי נאַכט אין פֿאַבריק; נייטהיגע אַרבייט געווען.. איז די מאַמע געקומען צולויפֿען אָהן אָטהעם, אָהן אַ נשמה.. אַז זי האָט דערזעהען האָבען איהר די אויגען אָנגעהויבען פֿינטלען, דערנאָך שפּריצען ווי אַ פֿאָנטאַן.. הינטען, אין פֿאַבריק־הויז, ביי די טרעפּ, איז ערשט געשטאַנען דער אַלטער זיידע און געקנאַקט די אַלטע פֿינגער..

— געלויבט איז גאָט, — האָט ער געמורמעלט — געלויבט איז גאָט! „ניין זי וועט עס נישט טהון!"

שרה וויל שוין אויך געהן אין גאַס אַריין. זי שטעלט שוין דעם אַלטען אַ גלאָז מילך ביים טישיל, רוקט איהם צו יענקעלען מיט'ן וויעגיל, און האָט נאָך צו פֿערזאָרגען עטליכע קליינינקייטען אין בעל־בתיש'קייט..

דערביי האָט זי דאָך צייט צו קלאָגען זיך פֿאַר'ן אַלטען אויף די היינטיגע וועלט.

— איהר האָט דאָך געהערט, שווער! תּנאים דאַרף זיין... דער לעצטער טערמין... טעלעגראַפֿירט, מען הייסט שוין איינקויפֿען... און זי, די כּלה'שי, מאַכט אַ סקאַנדאַל! זי וויל נישט! זי וויל נישט קיין חתן פֿון פּראָווינץ.. זי האָט אַ וואַרשאָווער, זאָגט זי! אַ וואַ־שאָווער דייטשיל האָט זי!

חנה, וואָס איז ביז אַהער געלעגען מיט אָפֿענע אויגען צום סופֿיט, און געקוקט ווי די פֿליגען רייסען זיך אָב איינע נאָך דער אַנדערער און צופֿליהען זיך אין שטוב, דערהערט וואָס די מוטער דערצעהלט, זעצט זיך פּלוצים אויף; איהרע געוועהנליך מאַטע אויגען בעקומען אַ שיין.. זי הערט, זעהט אויס, און אונטערעסירט זיך.. זי שפּיצט נאָך אויף די אויערען און עפֿענט דאָס מויל, ווי צום איינשלינגען דער מוטערס ווערטער.

די מוטער איז דערווייל זיכער, אַז דאָס פֿערדיענסט וועט זיין!

— „תּנאים וועלען, אם ירצה השם, זיין! דער אַלטער פּימסענהאַליך וועט זיך זיין שטעדטיל בעשטעהען.. די „צוגאָסענע פּי מסענהאַלצין" שווייגט אויך נישט.. איי, האָט זי גענעליך! —

— קודם כּל, -- האָט מיר די קעכין פֿון דאָרט דערצעהלט, האָט מען געמאַכט אַ רעוויזיע, געפֿונען בריעף פֿון עפּיס אַ דייטשיל, אַ יְמַח־שמו'ניק און מען האָט זי פֿערברענט! דערנאָך ערשט האָט זי געלייזט, אָבער שען געלייזט.. ביי די האָר האָט מען זי אַרומגעשלעפּט.

חנה פֿיהלט אַליך, די אויגען ווערען איהר פֿייכט, דאָס פּנים ווערט גערייטערט און קרומט זיך פֿאַר רחמנות. וואָס מעהר מען שלאָגט די כּלה, מעהר רחמנות מאָלט איהר אויפֿ'ן פּנים, ביז זי פֿאַלט צוריק אויפֿ'ן קושען מיט אַ געוויין.

שרה דערשרעקט זיך, דער אַלטער לויפֿט אויך צו.

— וואָס איז חנה'לע, וואָס איז דיר געשעהן?

— אַ שאָד מאַמע, אַ רחמנות...

— אויף וועמען, טאָכטער? אויף וועמען? וואונדערט זיך שרה, פֿערגעסענדיג אין אַלען.

— אויף דער כּ־כּ־כּלה.. זי איז אַזאַ — אַזאַ גוטע.. אַזאַ האַר־ציגע.. גיט מיר שטענדיג געלד.. דאָס געלד, וואָס איך גיב דיר.. זי גלעט מיך.. זי קושט מיך אַמאָל.. זי וויל.. זי וויל מיך אפילו לערנען שרייבען.

— נאָך דאָס פֿעהלט מיר! מאַכט שרה נישט גערנווילּיג. צו מיינע שונאים'ס קעפּ, צו זייער הענד און פֿיס! זי וויל דיר אויך דעם קאָפּ פֿערדרעהען.. זאָלסט אויך נישט פֿאָלגען אַ מאַמען.

חנה ענפֿערט אין מיטען געוויין:

— ניין, מאַמישע, ניין! האָב נור קיין מורא נישט! איך וועל דיך שטענדיג פאָלגען! וואָס פאַר א חתן דו וועסט מיר געבען!

עס הערט זיך פלוצים א קלינגענדיג געלעכטער.

דאָס לאַכט רבקה פון דער שוועסטערס נאַרישקייט.

— מרשעת, — שרייט שרה, — דאָס קינד איז קראַנק, געפעהרליך קראַנק און זי לאַכט.. לאַכען זאָלסט דו, וועל איך דיר זאָגען ווי.

— שילט נישט, שרה, — בערוהיגט זי דער אַלטער, — זי איז דאָך אויך א קינד.

שרה געהט אַרויס פערדראָסען, און וואַרפט צו רבקה׳ן אַ בעפעהל:

— שטעה שוין אויף, פּראַנצימערקע.. גיב חנה׳ן טהיי, קער אויס די שטוב..

דער אלטער מנשה, האָט אבגעטרונקען אַ ביסיל מילך, זעצט זיך צום פענסטעריל, בעטראַכט, ווי די שאָטען פון די פיס פון די דורכגעהער אין גאַס טוישען זיך וואָס אמאָל ראַשער, ווערט טרויריג. וואָס ער איינער אַליין (אזוי דאַכט זיך איהם) קען נישט אַרויס געהן האַנדלען און וואַנדלען... און נעמט זיך צום תהלים מיט׳ן עברי־טייטש.

דאָס אַלטע מויל זינגט טרויריג אַ פסוק תהלים, נאָך טרויריגער די איבערזעצונג, און דער אַלטער פערציטערטער פוס בעוועגט יענקעלעס וויגעלע..

רבקה זיצט שוין האַלב אָנגעטהון ביי חנה׳ן אויפ׳ן בעט און ביידע טרינקען טהיי. נעבען רבקה׳ן, וואָס שפּריצט מיט פריש לעבען, זעהט חנה נאָך קרענקליכער, נאָך בלאַסער און קלענער אויס, נאָך קינדישער.

זיי האַלטען אין מיט׳ן אַ פערטרויטען שמועס.

— איך וועל נישט אויסזאָגען, חנה! דערצעהל!

— שווער דיך!

— איך שווער...

— ביי וואָס?

— ביי וואָס דו ווילסט.

חנה קנייטש איין דעם שטערן און קלערט אויס:

— ביי יענקעלעס געזונד!

— ביי יענקעלעס געזונד, חזר׳ט איבער רבקה.

— אַז וואָס?

— אַז דאָס! אַז איך וועל נישט אויסזאָגען, וואָס דו וועסט מיר דערצעהלען...

— חנה פערטראַכט זיך.

— זיצענדיג — זאָגט זי — קען איך נישט.. איך וועל בעסער ליגען און קוקען אויפ׳ן סופיט; אזוי פערגעס איך אַלץ און פלאָנטע מיך... אַז איך ליג און קוק אַרויף זעה איך אַלץ פאַר מיר... שטעלט זיך מיר אַלץ אַקעגען...

— נו, לעג דיך, חנה...

— דו אויך! לעג צו צו מיר דאָס אויער, עס איז א שרעקליכער סוד! איך וויל נישט דער ווידע זאָל הערען!

און חנה קנייטש שטאַרקער איין דעם שטערן און אָטהעמט שווער ווי פון אונטער אַ שווערער לאַסט; זי פאַלט צוריק אויפ׳ן קישען.

שטאַרק פעראינטערעסירט שטעלט רבקה געשווינד אַוועק די גלעזער און לעגט זיך צו...

דער אַלטער וואַרפט אַ בליק צום בעט און פרעגט:

— נישט גלייכער אויסצורוימען, רבקה?

— באַלד, באַלד זיידישי, ענטפערט רבקה, חנה וויל מיר עפּיס דערצעהלען.

דער אַלטער שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ מיט אַ טרויריגען שמייכעל און הויבט אָן ווייטער זינגען זיין תהלים מיט׳ן עברי טייטש.

און חנה דערצעהלט מיט איין געקנייטשטען שטערן און ווייט געעפענטע, כמעט שטאַרע אויגען, רבקה שרעקט זיך אַביסיל, עס דאַכט איהר אַז חנה דערצעהלט נישט פון זכרון, נאָר זעהט עפּיס פאַר זיך און בעטראַכט וואָס זי זעהט, און איהר שטימע איז אזוי טיעף און דער אָטהעם פיהלט זיך איהר אַזוי הייס..

(ענדע קומט)

ל. פּרץ.

נייע ביכער.

איבער די פראגען פון בילדונג ביי די רוסישע יודען, פעטערבורג 1901 (רוסיש)

אַ גרויסען דאַנק פערדינט די פעטערבורגער בילדונגס חברה, וואָס זי האָט אַרויסגעגעבען אין רוסישער שפּראַך אַ בוך, וואָס ענטהאַלט אין זיך אַלע נייטהיגע ידיעות איבער די פראַגען פון קינדערערציהונג און פאָלקס־בילדונג ביי די רוסישע יודען. דאָס בוך ענטהאַלט אין זיך די געזעצען איבער דאָס לערנען פון יודישע קינדער אין אַלגעמיינע שולען און די געזעצען, וואָס זענען נוגע ספּעציעל יודישע שולען. דאָס בוך גיט די פּראָגראַמען פון פערשידענע יודישע שולען, אי אין אַלגעמיינע וויסענשאַפטען אי אין יודישע למודים. עס גיט פערצייכנונגען פון ביכער אויף צו לערנען און צו לעזען פאַר יודישע קינדער אין רוסיש און אין העברעאיש. א בעזונדער אַבטהיילונג פערנעהמען די האַנדווערקער שולען מיט זייערע פּראָגראַמען, די פאַכשולען פאַר יונגליך און פאַר מיידליך. פיעל גיט זיך אָב דאָס בוך מיט שבת־שולען, אבענדקורסען, עס גיט עצות, ווי איינצוריכטען אַזוינע שולען, עס גיט די פּראָגראַמען פון די עקזעסטירענדע שולען פאַר ערוואַקסענע. אין דער אַבטהיילונג פאַר די פאָלקסבילדונג גיט דאָס בוך פיעל ניצליכע ידיעות וועגען גרינדונג פון ביבליאָטהעקען און בוכהאַנדלונגען. עס פערנעהמט זיך אויך פיעל מיט די פראַגען וועגען פאָלקספאַרלעזונגען, עס מאַכט אונז אויך בעקאַנט מיט די פערשידענע יודישע חברות, וועלכע זענען נעגריגרעט געוואָרען אין רוסלאַנד צו פערבעסערען די ערציהונג אין די שולען אָדער צו הויבען די בילדונג פון פאָלק.

דורך די פיעל פּראַקטישע ידיעות, וועלכע דאָס בוך ענטהאַלט אין זיך, איז עס אַ נייטהיגעס הילפסבוך פאַר אַלע יודישע לעהרער און לעהרערינס און איבערהויפּט פאַר אַלע, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט די פראַגען פון פאָלקסבילדונג אין רוסלאַנד.

עס איז נור צו בעדויערען, וואָס די פערפאַסער פון הילפסבוך האָבען ניט געגעבען קיין אויסגעאַרבעטע פּראָגראַמען פון די יודישע למודים און דאָס זיי האָבען זיך בעגנוגענט נור מיט די פּראָגראַמען, וועלכע זענען אָנגענומען אין פערשידענע שולען. ווייטער איז אַ פעהלער, וואָס עס איז ניט געגעבען געוואָרען אַ קריטישער איבערבליק איבער די יודישע לעהר־ביכער, וועלכע פּרוכפּערען זיך פון יאָהר צו יאָהר.

דר. אַלטער.

די דענטיסטין ראזא סעגאלאווין גראַטולירט ה׳ ד״ר מ. גאָטטליעב צו זיין חתונה מיט פרייליין בארנשטיין און שפּענדעט פיר די פועלים אין ארץ ישראל 1 רובל.

Verlag „Achiasaf“, Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrukerei Josef Fischer Krakau.